

50. Yûsuf bin Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Milevî (öl. 1129/1717'den sonra)'nin Acâyibü'l-Mahlûkât Tercümesi: *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât***Ramazan BARDAKÇI²****Öznur AKSAKALOĐLU³**

APA: Bardakçı, R. & Aksakaloğlu, Ö. (2023). Yûsuf bin Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Milevî (öl. 1129/1717'den sonra)'nin Acâyibü'l-Mahlûkât Tercümesi: *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 821-840. DOI: 10.29000/rumelide.1405802.

Öz

İslamî edebiyatların ortak ürünlerinden olan acâyibü'l-mahlûkât türündeki kitaplar yazıldıkları devrin coğrafyası ve kozmografyası başta olmak üzere astroloji, biyoloji, zooloji, botanik, tarih, din, mitoloji, alternatif tıp, sosyal yaşam gibi alanlar hakkındaki bilgilerle birlikte bazı olağanüstü unsurları da bünyesinde barındıran ve bunları okuyucuların ilgisini çekecek şekilde olağan/olağanüstü anlatış biçimleriyle toplu olarak sunan ansiklopedik eserlerdir. Bilinen ilk Acâyibü'l-Mahlûkât kitabı İran edebiyatında Ebü'l-Hüseyn Abdurrahman b. Ömer es-Sûfi (öl. 376/986) tarafından 374/984-85 yılında telif edilmiştir. 12. yüzyıldan itibaren İran edebiyatında bu türde eserler yazılmaya devam etmiş ve Arap edebiyatında da bu türe ait eserler yazılmaya başlanmıştır. 12. yüzyılda Ahmed et-Tûsî (öl. 570/1175'den sonra) tarafından İran edebiyatında kaleme alınan Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât adlı eser ile 13. yüzyılda Arap edebiyatında Ebü Yahyâ Cemâlüddin Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni (öl. 682/1283) tarafından yazılan aynı adlı eser, bu türde yazılan diğer eserlere yapı ve içerik olarak kaynaklık etmiştir. Bu türdeki eserler, 14. yüzyıldan itibaren İran ve Arap edebiyatlarından tercüme yoluyla Türk edebiyatına girmiş ve varlığını 18. yüzyıl içinde tamamlamıştır. Türk edebiyatındaki acâyibü'l-mahlûkât tercümelerinden biri de Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Milevî (öl. 1129/1717'den sonra) tarafından 18. yüzyılda kaleme alınmıştır. Eser, Kazvîni'nin Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât adlı Arapça kaynak metninin 25 Receb 1129/5 Temmuz 1717 tarihinde Türkçeye yapılmış olan tam tercümesidir. Türk edebiyatındaki acâyibü'l-mahlûkât tercümelerinin birçoğu Kazvîni'nin eserinin kısaltılmış eksik tercümeleridir. Milevî tercümesi, Kazvîni'nin eserinin Türk edebiyatındaki ikinci tam tercümesi olması bakımından önemlidir. Bu tercümenin bilinen tek nüshası müellif hattıdır ve Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi (SUB HH), Cod. orient. 342 numarada kayıtlıdır.

¹. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %12

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 01.11.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1405802

Hakem Deđerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öđr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dr., Uşak University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature (Uşak, Türkiye), ramazan.bardakci@usak.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0001-8233-9259, **ROR ID:** https://ror.org/05es91y67, **ISNI:** 0000 0004 0386 4242, **Crossreff Funder ID:** 100010723

³ Doktora, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / PhD, Uşak University, Graduate School of Education, Department of Turkish Language and Literature (Uşak, Türkiye), asya_agyava@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0001-8644-7863, **ROR ID:** https://ror.org/05es91y67, **ISNI:** 0000 0004 0386 4242, **Crossreff Funder ID:** 100010723

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com,
tel: +90 505 7958124	phone: +90 505 7958124

Çalışmamızın giriş bölümünde, *Acâyibü'l-mahlûkât* türü hakkında genel bilgiler verilmiş; bu türdeki eserler üzerine yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. İnceleme bölümünde mütercim Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî'nin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra *Acâyibü'l-Mahlûkât* ve *Garâyibü'l-Mevcûdât* tercümesinin yapısı ve içeriği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Acâyibü'l-Mahlûkât*, Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî, *Acâyibü'l-Mahlûkât* ve *Garâyibü'l-Mevcûdât*, Kazvîni, Kozmografya

The Translation of *Acâyibü'l-Mahlûkât* and *Garâyibü'l-Mevcûdât* by Yûsuf bin Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî (d. after 1129/1717) ⁴

Abstract

Acâyibü'l-Mahlûkât books, which are a common product of Islamic literature, are encyclopedic works that contain various information about the geography and cosmography of the period in which they were written, as well as information on astrology, biology, zoology, botany, history, religion, mythology, alternative medicine, and social life, along with some extraordinary elements presented in ordinary/extraordinary storytelling styles to attract readers' interest. The first known *Acâyibü'l-Mahlûkât* book was written by Ebü'l-Hüseyn Abdurrahman b. Ömer es-Sûfi (d. 376/986) in Iranian literature in 374-75/984-85. From the 12th century onwards, works of this genre continued to be written in Iranian literature, and such works began to be written in Arabic literature as well. In the 12th century, Ahmed et-Tûsî (d. after 570/1175) wrote *Acâyibü'l-Mahlûkât* and *Garâyibü'l-Mevcûdât* in Iranian literature, and in the 13th century, Ebû Yahyâ Cemâlüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni (d. 682/1283) wrote a work with the same title in Arabic literature, which served as a source for other works in this genre in terms of structure and content. From the 14th century onwards, works of this genre entered Turkish literature through translations from Iranian and Arabic literature and reached its completion in the 18th century. One of the translations of "*Acâyibü'l-Mahlûkât*" in Turkish literature was written by Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî (d. after 1129/1717) in the 18th century. The work is a complete translation of Kazvîni's Arabic source text named *Acâyibü'l-Mahlûkât* and *Garâyibü'l-Mevcûdât* into Turkish, completed on 25th of Rajab, 1129 (July 5, 1717). While many translations of *Acâyibü'l-Mahlûkât* books in Turkish literature are shortened, incomplete versions of Kazvîni's work. Milevî's work is important as it is the second complete translation of Kazvîni's work in Turkish literature. The only known manuscript of this translation is registered in Hamburg University as (SUB HH), Cod. orient. 342. In this study, general information about the genre of *acâyibü'l-mahlûkât* and previous research on the topic is provided in the introduction section. Then, details about the life of the translator Yûsuf İbn Mehmed Milevî and

⁴ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 12

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 01.11.2023-Acceptance Date: 20.12.2023-Publication Date:

21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide. **ROR ID:** <https://ror.org/05es91y67>, **ISNI:** 0000 0004 0386 4242, **Crossref**

Funder ID:100010723

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

the structure and content of his translation of *Acâyibü'l-Mahlûkât* and *Garâyibü'l-Mevcûdât* are presented.

Keywords: *Acâyibü'l-Mahlûkât*, Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Milevî, *Acâyibü'l-Mahlûkât* and *Garâyibü'l-Mevcûdât*, Qazvinî, Cosmography, Geography

Giriş

Acâyibü'l-mahlûkât türündeki eserlerde kullanılan *acâ'ib* kelimesi, Arapça bir sözcük olup sözlüklerde “acîb, garip, tuhaf, şaşırtıcı, olağanüstü iş, ilginç kişi” gibi anlamlara gelmektedir. Bu sözcük “şaşılacak şey” anlamına gelen *acîbe* kelimesinin çoğuludur (Şemseddin Samî, 2017, s. 1012; Devellioğlu, 2003, s. 7). Bu türde yazılan eserlerin adlarında *acâ'ib* kelimesi ile birlikte sıklıkla görülen bir diğer kelime ise *garâ'ib*dir. Yine Arapça bir sözcük olan ve “yadırğanacak, şaşılacak şeyler, akıl almayacak, tuhaf şeyler; görülmedik, inanılmayacak harika şeyler” anlamına gelen *garâ'ib* sözcüğü, “evvelce görülmemiş tuhaf, şaşırtıcı şey” anlamına gelen *garîbe* sözcüğünün çoğul şeklidir (Çağbayır, 2007, s. 1647; Devellioğlu, 2003, s. 278). *Mahlûkât* sözcüğü ise “yaratılmış şeyler, canlılar; yaratıklar” anlamındadır (Devellioğlu, 2003, s. 568). Bu bağlamda, Arapça bir tamlama olan *acâyibü'l-mahlûkât* ifadesi, “yaratılmış olan çeşitli varlıkların şaşkınlık ve hayret uyandıran yönleri, muhtelif şeylerin şaşılacak, hayret uyandırıcı yanları” anlamına gelmektedir. Terim olarak ise “yazılmış olduğu çağdaki insanın bilgi/bilim anlayışına göre algıladığı coğrafya ve kozmografyaya ait ansiklopedik bilgileri ihtiva eden İslamî edebiyatların ortak eserlerinin adı” anlamını taşır (Kut, 1988, s. 315).

Acâyibü'l-mahlûkât türündeki eserler farklı kaynaklardan beslenerek ortaya çıkmışlardır. Bu türde yazılan eserlerdeki bazı bilgilerin kaynağı, Yunan edebiyatıdır. Aristoteles (MÖ. 384-322), Teofrast (MÖ. 372-335) ve Batlamyus (MS. 109-161) gibi ünlü Yunan düşünürlerinin eserleri bu türü oluşturan zemini hazırlamıştır (Kut, 2010, s. 1). Ayet, hadis ve peygamberlerin hayatlarına dair bilgilerle içeriği geliştirilen bu türe ait eserler ilk olarak İran ve daha sonra Arap edebiyatında ortaya çıkmıştır. İran, Arap ve Türk edebiyatlarında, *acâyibü'l-mahlûkât* türündeki eserlere *Acâyibü'l-Büldân*, *Acâyibü'l-Hind*, *Acâyibü'l-Mahlûkât*, *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* gibi adlar verildiği görülmektedir (Kut, 1988, s. 315). Eser adlarında ortak şekilde kullanılan *acâyib* kelimesi okuyucunun ilgisini çekmek ve merakını uyandırmak adına bilinçli olarak kullanılmıştır (Hees, 2014, ss. 142-143). Telif-tercüme olarak yazılan bu eserler, konu olarak sadece dönemlerinin coğrafya ve kozmografyasına dair bilgileri değil, aynı zamanda astronomi, botanik, zooloji, biyoloji, tıp, edebiyat, halk bilimi, mitoloji gibi birçok alana dair zengin bilgileri de içermektedir (Kut, 2010, s. 1). Bu eserlerde, okuyucuya evrende gözle görülebilen veya görülemeyen varlıklar hakkında ayet, hadis ve müspet ilimlerden elde edilen veriler ışığında olağan veya olağanüstü bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, seyyahların gezileri esnasında şahit oldukları, duydukları veya farklı eserlerden elde ettikleri bilgilerle eserlerin içerikleri zenginleştirilmiştir (Sarıkaya, 2019, s. 18).

Acâyibü'l-mahlûkât türündeki ilk eser İran edebiyatında kaleme alınmıştır. Eldeki bilgilere göre, Ebü'l-Hüseyn Abdurrahman b. Ömer es-Sûfî (öl. 376/986) tarafından 374/984-85 yılında telif edilen bu eser *Acâyibü'l-Mahlûkât* adını taşımaktadır ve Büveyhî hanedanından Adûdüdevle (öl. 372/983)'ye sunulmuştur (Kut, 1988, s. 316; Sarıkaya, 2019, s. 18). Sonrasında, *acâyibü'l-mahlûkât* adını taşıyan başka eserler de yazılmıştır. Bunlardan biri, Ebü'l-Müeyyed-i Belhî (öl.?) tarafından 10. yüzyılda kaleme alınarak Sâmanî hükümdarı Nûh b. Mansûr'a (öl. 387/997) ithaf edilen ve *Acâyibü'l-Büldân* olarak bilinen *Acâyibü'l-Berr ve'l-Bahr* adlı eserdir. Aynı müellife atfedilen diğer kitap *Acâyibü'd-Dünyâ* adını taşır. Bu türde yazılmış eserlerden biri de Muhammed b. Eyyüb et-Taberî (öl.?) tarafından 484/1092 veya 509/1116 yıllarında yazıldığı düşünülen *Tuhfetü'l-Garâyib* adlı kitaptır (Bilgin, 1994, ss. 337-338; Kut, 1988, s. 316). Bu türde yazılan ve İran edebiyatında önemli bir yere sahip olan eserlerden biri,

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Ahmed et-Tûsî (öl. 570-71/1175'den sonra) tarafından 570/1175 yılında telif edilen ve Selçuklu hükümdarı Tuğrul b. Arslan (öl. 572/1177)'a sunulan *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitaptır. Eserin muhtevasının 10 rûkne bölünerek tasnif edilmesi acâyibü'l-mahlûkât türünde kaleme alınmış bazı kitaplara örnek teşkil etmiştir (Sarıkaya, 2019, s. 19; Sümer, 1991, s. 406). İran edebiyatında, Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* kitabından tam, muhtasar veya serbest şekilde tercüme edilerek oluşturulmuş başka eserler de bulunmaktadır (Kut, 1988, s. 317).

Arap edebiyatında bu türe ait eserler 12. yüzyıldan itibaren telif edilmeye başlamıştır. Bu sahadaki ilk eserler, Endülüslü coğrafyacı ve seyyah Ebû Hâmid el-Gırnâtî (öl. 565/1169) tarafından kaleme alınmıştır. Gırnâtî'nin 550/1155 yılında yazarak Abbâsî veziri Avnüddîn İbn Hübeyre (öl. 560/1165)'ye ithaf ettiği *el-Muğrib 'an-Ba'zı Acâyibi'l-Mağrib* adlı eseri ile *Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb* adını taşıyan diğer eseri, seyahat ve coğrafya kitabı olmanın ötesinde, tarih, astroloji ve astronomi gibi alanlara dair şaşırtıcı mitolojik bilgileri ihtiva etmektedir (Aykaç, 1999, s. 82; Özdemir, 1994, s. 129). 12. yüzyıl sonlarında İzzeddin İbnü'l-Esîr (öl. 630/1233) tarafından yazılan *Tuhfetü'l-Acâyib ve Turfetü'l-Garâyib* adlı kitap da acâyibü'l-mahlûkât türünde yazılmış eserlerden biridir (Ak, 1997, s. 142; Özeydin, 2000, s. 26). Ebû Yahyâ Cemâluddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvî (öl. 682/1283) tarafından 13. yüzyılda yazılan ve İlhanlı veziri Atâ Melik Cüveynî (öl. 681/1283)'ye sunulan *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitap, bu türde yazılmış eserleri yapı ve içerik bakımından önemli ölçüde etkilemiştir (Hees, 2014, s. 143; İzgi, 2002, s. 160). Bu sebeple İran ve Türk edebiyatlarında bazen birebir bazen kısaltılarak bazen de ilaveler yapılarak birçok kez tercüme edilmiştir. Kazvî'den önce İzzeddin İbnü'l-Esîr ve Muhammed b. Mahmûd et-Tûsî es-Selmânî (öl. 555/1160) gibi müellifler benzer konuları içeren eserler yazmışlardır. Ancak ne bu müellifler ne de Kazvî'den sonraki müellifler, onun şöhretine ulaşamamışlardır. Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitabı, yapı olarak dört *mukaddime*, iki *makâle* ve bir *hâtimed* meydana gelmektedir. Mukaddimelerde *acîb* ve *garîb* kelimelerinin manalarıyla *mahlûkat* ve *mevcûdât*ın taksimi açıklanmıştır. İlk makalede ulviyyât âleminde (ay üstü âlemi), ikinci makalede süfliyyât âleminde (ay altı âlemi) bulunan ve gözle görülebilen ve görülemeyen varlıklar ile ilgili bilgiler verilmiştir. *Hâtimed* ise yine süfliyyât âleminde yer alan deniz ve karaların acayıplıkları konu edilmiştir (Kut, 1988, s. 315). Dünyadan olmayan varlıklar ile dünyevî konuların belirli bir düzende sunulması, yani evrendeki her varlığa ait bilginin sistematik olarak verilmesi, esere bir doğa tarihi ansiklopedisi niteliği kazandırmaktadır (Hees, 2014, s. 143). 15. yüzyılda Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer İbnü'l-Verdî (öl. 861/1457 (?)) tarafından yazılan *Harîdetü'l-Acâyib ve Ferîdetü'l-Garâyib* adlı kitap, acâyibü'l-mahlûkât türündeki diğer eserlerde verilen bilgiler yanında Avrupa, Afrika ve Arap ülkelerine dair bilgiler içermesi bakımından önemlidir ve bu özelliğiyle büyük bir ilgi görerek müellifine ün kazandırmıştır (Bilge, 2000, ss. 238-239).

Acâyibü'l-mahlûkât türü, Türk edebiyatına İran ve Arap edebiyatlarındaki *Acâyibü'l-Mahlûkât* kitaplarının tercümeleri aracılığıyla girmiştir (Kut, 1988, s. 315). Türk edebiyatında bu türdeki ilk eser, Kazvî'nin eserinden Alî b. Abdurrahman (öl.?) tarafından tercüme edilmiş olan *Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı kitaptır (Kut, 2010, ss. 3-4). Bursa ve Edirne'nin fethine dair bilgilere yer verilmesine rağmen İstanbul'un fethinden söz edilmemesi, eserin 857/1453 yılından önce tercüme edilmiş olduğunu akla getirmektedir. Dolayısıyla eser 14. yüzyılın son çeyreğinde veya 15. yüzyılın başlarında tercüme edilmiştir (Kut, 1988, s. 316). Eserin üzerine dört yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Al, 2010; Göl, 2008; İnan, 2010; Yıldırım, 2010). 15. yüzyılda Sultan I. Mehmed (öl. 824/1421)'in isteğiyle tercüme edildiği bilinen *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitap, Türk edebiyatında bu türde yazılmış ikinci eserdir (Kut, 2010, s. 5; Sarıkaya, 2019, s. 86). Eserin mütercimine dair farklı görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar, eserin girişinde kullanılan *Rükneddîn* kelimesinden hareketle, müterciminin Rükneddîn Ahmed olduğunu iddia etmişlerdir (Gedizli, 2011, s. 8). Ancak Günay Kut, bu kelimenin bir

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

dua ibaresinde de kullanılabilceğini ve mütercimnin adına işaret etmeyebileceğini dile getirerek eserin mütercimnin belirsiz olduğunu ifade etmiştir (Kut, 1988, s. 315; Sarıkaya, 2010, s. 5). Eser üzerine doktora çalışması yapan Bekir Sarıkaya, doktora tezinde eserin Rükneddîn Ahmed tarafından tercüme edildiğini ifade etmiş, ancak daha sonra yaptığı kitap çalışmasında, Günay Kut'un görüşüne benzer bir şekilde, eserin mütercimnin belirsiz olduğunu dile getirmiştir (Sarıkaya, 2010, s. 6; 2019, s. 86). Eser üzerine üç doktora tezi yapılmış (Gedizli, 2011; Sarıkaya, 2010; Yılmaz, 1998) ve iki kitap yayımlanmıştır (Kut, 2012; Sarıkaya, 2019). Mahmud b. Kadı Manyas (öl.?) tarafından Sultan II. Murad (öl. 855/1451)'a ithaf edilen *A'cebü'l-Ücâb* adlı eser, 841/1438 yılında yazılmıştır (Özkan, 2003, s. 33). *A'cebü'l-Acâyib* veya *Kitâb-ı Acebü'l-Ucâb* gibi isimlerle de anılan bu kitap, farklı ilimler, bitkiler, hayvanlar ve madenler gibi konuların ansiklopedik bir biçimde ele alınmış olması sebebiyle acâyibü'l-mahlûkât türünde bir eser olarak kabul edilmektedir (Buçukçu, 2017, s. 4). Eser üzerine bir yüksek lisans ve bir doktora tezi hazırlanmıştır (Buçukçu, 2017; Öztürk, 2017). Türk edebiyatında en bilinen ve belki de öteki tercüme türlerinden kısa olması sebebiyle en çok okunan eser, Yazıcıoğlu Ahmed-i Bîcân (öl. 870/1466'dan sonra) tarafından *Acâyibü'l-Mahlûkât* adıyla 857/1453 yılında tercüme edilmiştir (Kut, 2012, s. 7). Ahmed-i Bîcân'ın, şeyhi Hacı Bayram-ı Velî (öl. 833/1430)'nin isteği üzerine kaleme aldığı bu eser, yakın zamana kadar Türk edebiyatında bu türe ait ilk tercüme kabul edilmiştir. *Acâyibü'l-Mahlûkât* kitapları ve tercüme türünde detaylı araştırma yapan Franz Taeschner, ilk araştırmalarında bu türdeki en eski eserin Ahmed-i Bîcân'a ait olduğunu belirtmiştir. Ancak İstanbul'a gelerek Alî b. Abdurrahman'ın eserini bizzat inceledikten sonra, eserdeki konuların tarihlerinden hareketle Ahmed-i Bîcân'ın tercümesinin ilk tercüme eser olamayacağı sonucuna varmıştır (Taeschner, 2018, s. 20). Eserde, tercüme edilen kaynak metnin niteliklerinden bahsedilse de eserin ismi ve yazarı net olarak belirtilmemiştir. Ancak bu eserin, Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitabının Türkçeye yapılmış kısa bir tercümesi olabileceğine dair genel bir kanaat vardır (Erkan, 2016, s. 8). Eser üzerine bir bitirme tezi ve bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Açıkgöz, 1974; Yıldız, 1989). Ayrıca inceleme, metin ve indeks bölümlerinden oluşan bir kitap çalışması hâlinde yayımlanmıştır (Erkan, 2016). Yazıcıoğlu Ahmed-i Bîcân tarafından 15. Yüzyılın ikinci yarısında yazılan ve bu türün kapsamına giren bir diğer eser *Dürr-i Meknûn*'dur Dinî, tasavvûfi ve efsanevi bilgilerin yer aldığı bu eser üzerine bir doktora tezi ve iki kitap yayımı bulunmaktadır (Demirtaş, 2003, 2009; Sakaoğlu, 1999). 16. yüzyılda Şehzade Mustafa (öl. 960/1553)'nin hocası Sürûrî (öl. 969/1562), Şehzade Mustafa'nın talebi üzerine Kazvî'nin eserini tercümeğe başlamış, ancak Şehzade Mustafa'nın babası Kanuni Sultan Süleyman (öl. 974/1566) tarafından öldürülmesi üzerine tercümesini yarım bırakmıştır. Daha sonra Rodosî-zâde Muhammed (öl. 1113/1701) yarım kalan tercümeği tamamlamıştır (Kut, 1988, s. 317). Sürûrî'nin eserinin adına dair farklı görüşler mevcuttur. Eser üzerine doktora tez çalışması yapan Betül Bülbül Oğuz, sebep-i telif bölümünde yer alan *kitâbü'l-acâ'ib ve'l-garâ'ib* ibaresinden yola çıkarak eserin adının *Kitâbü'l-Acâ'ibü'l-Garâ'ib* olduğunu belirtmiştir (Oğuz, 2014, s. 11). Ancak, eserin bilinen nüshalarında Sürûrî'nin tercümesine bir isim vermediği ve eserin sebep-i telif kısmında türünü açıklamak için kullanılan kelime ve kelime gruplarının da kitabın ismi olarak gösterilemeyeceği göz önüne alındığında, bu eserin *Tercüme-i Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* şeklinde adlandırılması daha mümkün görünmektedir (Yazar, 2022). Eser üzerine bir yüksek lisans ve bir doktora tez çalışması bulunmaktadır (Başkan, 2007; Oğuz, 2014). 16. yüzyılda Bosna Kadısı Mevlânâ Gınâyî (öl. 969/1561-62'den sonra), İzzeddin İbnü'l-Esir adıyla tanınan Ebü'l-Hasan İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî tarafından Arapça kaleme alınmış *Tuhfetü'l-Acâyib ve Turfetü'l-Garâyib* adlı eseri 969/1561-62 yılında *Mir'ât-ı Kâ'inât* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir (Kut, 1988, s. 317). Eser üzerine bir doktora tez çalışması devam etmektedir (Bardakçı & Aksakaloğlu, 2022). 16. yüzyılda bu türde tercüme edilmiş bir diğer eser Hâce Hâtib Mahmûd er-Rûmî (öl.?)'nin İskender Paşa-zâde Osman Şah'a ithaf ettiği *Tercemetü Harîdeti'l-Acâyib ve Ferîdeti'l-Garâyib* adlı kitaptır.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Eser, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer İbnü'l-Verdî'nin *Harîdetü'l-Acâyib ve Ferîdetü'l-Garâyib* adlı eserinin Türkçeye 970/1563 yılında yapılmış olan bir tercümesidir (Yaniç, 2004, s. 33). Eser üzerine hazırlanmış bir doktora tez çalışması mevcuttur (Yaniç, 2004). 16. yüzyılda Eyyûb b. Halîl (öl. 7 Zilkade 977/13 Nisan 1570'den sonra) tarafından yazılmış bir *Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümesi daha bulunmaktadır. Mütercim *Tezkiretü'l-Acâyib ve Tercemetü'l-Garâyib* olarak adlandırdığı bu eser, Kazvî'nin aynı türde Arapça kaleme aldığı eserinin 7 Zilkade 977/13 Nisan 1570 yılında tamamlanmış Türkçe tercümesidir (Kut, 1988, s. 317; Bardakçı, 2022a). Eser üzerine yayım aşamasına gelmiş bir çalışma bulunmaktadır (Bardakçı, 2022a). 17. yüzyılda, Hüsâmeddin Bursevî (öl. 1042/1632), Sultan II. Osman (öl. 1031/1622)'a takdim ettiği *Mir'âtü'l-Kâ'inât* adlı eserini 1031/1622 yılında kaleme almıştır (Erdoğan vd., 2021, ss. 18-19). Eser kitap olarak yayımlanmış ve üzerine bir doktora tezi hazırlanmıştır (Çınar, 2003; Erdoğan vd., 2021). 17. yüzyılda Hüseyin b. Muhammed b. Mustafa (öl. 1109/1698'den sonra) tarafından kaleme alınan *Mir'ât-ı Acâyibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı eser ise Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı eserinin 1109/1698 tarihinde Türkçeye yapılan tam tercümesidir (Erdem, 2020, s. 15; Bardakçı, 2022b). Türk edebiyatında *Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümelerinin birçoğu Kazvî'nin eserinin kısaltılmış şekli olduğu hâlde, bu eser kaynak metnin Türkçeye yapılan ilk tam tercümesi olarak bilinir (Kut, 1988, s. 317; Bardakçı, 2022b). Eserin farklı varakları üzerine iki yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır (Aydın, 2021; Erdem, 2020). Ayrıca eser üzerine bir doktora tezi hazırlanmaktadır (Koçoğlu, 2020, s. 38). 17. yüzyılda Sürûrî'nin daha önce başladığı, ancak Şehzade Mustafa'nın katledilmesiyle yarım kalan ve Sultan IV. Mehmed (öl. 1104/1693)'in emriyle tamamlanması istenilen bir *Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümesi daha mevcuttur. Sürûrî'nin yarım bıraktığı *Tercüme-i Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adını taşıyan bu tercüme, Rodosî-zâde Muhammed (öl. 1113/1701) tarafından tamamlanmıştır (Çelik, 2019, s. 1; Bardakçı, 2022c). Bu eser üzerine bir doktora tez çalışması yapılmıştır (Çelik, 2019). 18. yüzyılın başlarında bu türe ait bir tercüme de veziriazam Murtaza Paşa'nın isteği üzerine Rûz-nâme-i Sâni Muhammed b. Muhammed Şâkir (öl.?) tarafından 1121/1709'da kaleme alınan *Tercüme-i Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı eserdir (Koçoğlu, 2020, ss. 45-46). Eserin telifinde Kazvî'nin eseri dışında Mevlânâ Demirî'nin *Hayatü'l-Hayevân*'ından da faydalandığı görülmektedir (Koçoğlu, 2018, s. 186). İlk önce bir bildiri ile tanıtılan bu eser daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır (Koçoğlu, 2018; 2020). 18. yüzyılda III. Ahmed (öl. 1149/1736) döneminde Mısır Valisi olan Abdî Paşa'nın talebi üzerine Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî tarafından kaleme alınan *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*, Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı Arapça eserinin tam Türkçe tercümesi olarak 25 Receb 1129/5 Temmuz 1717'de tamamlanmıştır. Eser, Türk edebiyatında Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı kaynak metninin Türkçeye yapılmış ikinci tam tercümesidir. Eserin metni üzerine yayım aşamasına gelmiş bir çalışma bulunmaktadır (Bardakçı, 2023). Bahsedilen bu acâyibü'l-mahlûkât türündeki tercüme dışında, İbnü'l-Verdî'nin *Harîdetü'l-Acâyib ve Ferîdetü'l-Garâyib* adlı eserinin tercümesi olduğu düşünülen ve mütercimi bilinmeyen bir *Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümesi daha bulunmaktadır. Söz konusu eserin yazması British Library'de numara Add 7893'te kayıtlıdır (Kut, 1988, s. 317). Kazvî'nin eserinden hareketle tercüme edilen, mütercimi ve müstensihli bilinmeyen bir *Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümesi de Berlin Devlet Kütüphanesi'nde ms. Diez. A. Fol. 19 numarada kayıtlıdır (Karaca, 2021, s. 15; Bardakçı, 2022d). Bu eser kitap olarak yayımlanmıştır (Karaca, 2021).

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com,
tel: +90 505 7958124	phone: +90 505 7958124

1. Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî ve *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* Adlı Tercümesi

1.1. Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî'nin Hayatı

Kaynaklarda, Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî'nin hayatı ve eserleri hakkındaki bilgiler son derece sınırlıdır. Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*'nde Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî'nin tarih ile meşgul, ilim ve fazilet sahibi biri olduğu bilgisi yer alır. Ayrıca, III. Ahmed (öl. 1149/1736) döneminde Mısır Valisi olan Abdî Paşa zamanında Mısır'a gittiği ve Abdî Paşa'nın emriyle İbn Hallikân (öl. 681/1282)'in *Vefeyâtü'l-A'yân*, Kazvîni'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât* ve İmam Süyûtî (öl. 911/1505)'nin *Hüsnu'l-Muhâdara fî-Ahbârı Mısri'l-Kâhire* adlı eserlerini tercüme ettiği bilgisi verilir. Mütercim'in *Hüsnu'l-Muhâdara* tercümesini sade bir Türkçeye 1130/1718'de kaleme aldığı ve müellif nüshasının Osmanlı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunduğu bildirilir⁵. Bermekîler'in tarihine dair bilgilerin yer aldığı Arapça *Ahsenü'l-Memâlik li-Ahbari'l-Berâmik* adlı eserinin de Bahçekapısı Aşir Efendi Kütüphanesi'nde olduğu bilgisi verilir (Bursalı Mehmed Tahir, 2016, s. 1104).

Günay Kut, *İslam Ansiklopedisi*'nde yazdığı *Acâyibü'l-Mahlûkât* maddesinde Hüseyin b. Muhammed b. Mustafa'nın *Mir'ât-ı Acâyibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı tercümesini tanıtarak "Osmanlı Müellifleri'nde Acâyibü'l-mahlûkât'ı tercüme ettiği bildirilen Yûsuf b. Mehmed Milevî ise mütercim olmayıp müstensihdir" tespitini yapmıştır (Kut, 1988, s. 317). Hüseyin b. Muhammed b. Mustafa tarafından yapılan tercümenin 11 Zî'l-hicce 1114/28 Nisan 1703'te istinsah edilen ve Staatbibliothek Marburg Ms. Or. fol. 2562'de kayıtlı olan nüshasında, müstensihin Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî olması bu tespiti doğrular niteliktedir (Erdem, 2020, s. 20; Bardakçı, 2023). Söz konusu eserin müstensih olmakla birlikte, Hamburg Üniversitesi Kütüphanesinde, Nu. Cod. orient. 342 numarada kayıtlı nüsha, Kazvîni'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât*'ının Türk edebiyatındaki mütercimlerinden birinin Yûsuf Milevî olduğunu kanıtlamaktadır.

1.2. Eserin Genel Özellikleri

18. yüzyılda Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî tarafından kaleme alınan *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*, Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kaynak metninin 25 Receb 1129/5 Temmuz 1717'de Türkçeye yapılmış tam tercümesidir. Eser, Sultan III. Ahmed'in 1114-1143/1703-1730 saltanatı yıllarında 29 Şaban 1126/9 Eylül 1714 tarihinde Mısır Valiliğine tayin edilen ve 1 Zilkade 1127/29 Ekim 1715'te İskenderiye'ye gelen eski Özi Valisi Abdî Paşa'nın isteği üzerine kaleme alınmıştır (Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, 2012, ss. 50-54; Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî, *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*, Hamburg, Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi, El Yazmaları, Nu. Cod. orient. 342, 2a). Mîlevî'nin bu eseri, Hüseyin b. Muhammed b. Mustafa tarafından *Mir'ât-ı Acâyibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâyibü'l-Mevcûdât* adıyla 27 Ramazan 1109/8 Nisan 1698'de tamamlanan ilk tam tercümeden sonra Türk edebiyatında yapılmış ikinci tam Kazvîni tercümesidir (Erdem, 2020, s. 15; Bardakçı, 2023).

Mîlevî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* tercümesinin bugün için tespit edilebilen tek müellif nüshası Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi (SUB HH), Cod. orient. 342 numarada kayıtlıdır. 259 varaktan oluşan nüshada satır sayısı 29'dur. Nesih hatla yazılmış olan eserin genelinde siyah mürekkep kullanılmasına rağmen, bölüm başları ve sözbaşlarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Bu nüshanın dikkat çeken bir özelliği de, anlatılan konularla ilgili çok farklı tarz ve tasarıma sahip yaklaşık

⁵ Milevî'ye ait olarak gösterilen bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Paşa Koleksiyonu 910 numarada kayıtlı nüshasında müellif Ahmed b. Süleyman el-Haneî olarak geçmektedir. Bu nüsha Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî tarafından Şevval 1128/Ekim 1716 tarihinde istinsah edilmiştir.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

400 adet minyatüre yer verilmiş olmasıdır. Ketebe kaydında eserin Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî tarafından 25 Receb 1129/5 Temmuz 1717 tarihinde tamamlandığı bilgisi verilmiştir.

Eserin 1b varağı “*Yā men refe‘a’s-semā’e bi-ğayri ‘imād. Ve basaṭe’l-arza ve zeyyenehā bi’l-bilād ve vaṭṭadehā mine’[l-] cibāl bi-evtād (...)* Emmā ba’d sebeb-i teşyîd-i mebānî me‘ānî-i ref‘a ve isticlā-i ‘arāyis-i bedī‘a oldur ki kaçan kim Hakk sübhānehu ve te‘ālā (...)” ifadeleriyle başlar. Eserin 259b varağı ise “*Ve Hakk te‘ālā ‘Ūc’uḡ haberini Mūsā’ya vahy eyledi. Mūsā varup ‘aşāsıyla ‘Ūc’i urup katl eyledi. Ve baldırı Mısr-ı Nîl’de köpri édüp halk üzerine haylî zamān geđerler idi. Ve şüreti budur. Temme’l-kitāb...*” ifadesiyle sona erer.

1.3. Eserin Bölümleri

Eser, Arapça kaleme alınan kısa bir hamdele ve salvele ile başlar. *Ammā ba’dü* ifadesinden sonra devrin padişahı III. Ahmed (Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Han)’in övgüsü yapılarak dua edilir. Daha sonra III. Ahmed’in Abdî Paşa’yı Mısır Valiliğine tayin etmesine, Paşa’nın övgüsüne ve duaya yer verilir. Abdî Paşa’nın 1 Zîl-ka’de 1127/29 Ekim 1715 yılında atandığı görev için İskenderiye’ye gelişinden söz edilir. Paşa’nın Kal’atü’l-Cebel’de ikamet etmeye başlaması ve göreviyle ilgili işleri yoluna koymasından sonra “*hāvādış-i dühūr ve ğarāyib-i umūra vuḡūf olmağıçün aḡbār-ı selāṭin-i māziye ve ümem-i ḡālīye aḡvāllerine mutazammın kitābların muṭāla‘asına evḡāt-ı şerīfeleri şarf eylemek*” için mütercimim, Ahmed b. Hallikân (öl. 681/1282)’ın *Vefeyātü’l-A’yān* adlı eserini tercüme etmesinden bahsedilir. Söz konusu tercümenin tamamlanarak vezire sunulması ve beğeni alması neticesinde mütercimim hediyelerle ödüllendirildiği ifade edilir. Abdî Paşa’nın bu tercümeden sonra, mütercimi huzuruna davet ederek Zekeriyya b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni’nin *Acâyibü’l-Mahlûkat* adlı eserini de tercümesi etmesi için görevlendirdiği bilgisi verilir. Eserin giriş kısmı duayla tamamlanmıştır. Eserin sebeb-i tercümesi şu şekilde anlatılır:

“... Bundan sonra vezîr hazretlerine merḡum Zekeriyâ bin Muhammed bin Mahmûd el-Kazvîni’nin ‘Acâyibü’l-Mahlûkât-nām te’lîf ettiği kitābın tercemesiçün bu ‘abd-i fakîri meclis-i şerīflerine ihzār édüp ve ḡitāb-ı müstetāb ile şeref-yāb olduḡda mezbūr kitābuḡ tercemesine fermān-ı şerīfleri şādır olmuşlardur. Mezbūr kitābuḡ tercemesine şürü‘ eyledüm ve Hakk sübhānehu ve te‘ālādan mercûdur ki ol kitābuḡ itmāmın müyesser eyleye ve ḡabül ḡil‘asın ilbās eyleye. Nitekim Hakk te‘ālādan mercûdur ki ol vezîrüḡ ‘ömr ü devletini yevmen fe-yevmen izdiyād édüp maṭlûb u murādını müyesser eyleye âmîn yâ mu‘în.” (Mîlevî, 2a)

Eserin giriş bölümü dört *mukaddime*den oluşmaktadır. Mukaddimelerden önce *ibtidā-i terceme-i kitāb* başlığı altında “*merḡum ve mağfūr Zekeriyyâ bin Muhammed bin Mahmûd el-Kazvîni ‘Acâyibü’l-Mahlûkât kitābında demiş ki...*” (Mîlevî, 2a) ifadelerinin devamında kaynak metnin yazarının vatanından, aile ve dostlarından uzak kaldığı bir dönemde acâyib ve garâyib olana dair bilgileri ihtiva eden kitapları okuduğu bildirilir. Mütalaa edilen bu kitaplarda kısaca evrendeki her mahlûk için Allah’ın acâyib ve garâyib olarak nitelenebilecek yaratma sanatına dair bilgilerin yer aldığı ve bu sanat üzerine insanın dikkat ederek nazar etmesi gerektiği söylenir. Burada nazar etmek sadece göz ile bakmak değil yaratılanı anlamak ve onun üzerine düşünebilmektir. Nitekim görme organı hayvanlarda da vardır ancak tefekkür gücü sadece insana has kılınmıştır. Böylece insan kendi türüne yakışan bir şekilde varlığın hikmetinin bilgisine ulaşabilmelidir. Yaratılanı anlama adına yapılan bu açıklamalardan sonra mütercim, Kazvîni’nin eserini telif sebebini şu cümlelerle ifade eder: “*muşannif-i kitāb raḡmetu’llāhi te‘ālā ‘aleyh demiş ki sem‘ ve başar ve fikr ve nazar ṭarīḡinden baḡa ḡaşıl olan ḡikem-i ‘acibe ve şānāyî-i ğaribe zāyî olmamağıçün bu kitābda cem‘ ve ḡayd eyledüm.*” (Mîlevî, 3b). Yani, kitabın sahibi duyma, görme, fikir yürütme ve etraflıca düşünmekle ortaya koyduğu acâyib hikmet ve garâyib sanatların yok olmaması için bir kitapta toplayarak kaydetmiştir. Devamında müellifin kitabını hazırlarken çektiği sıkıntıları okuyucuların anlamaları hususu, “*pes bu kitābda nazar edenlerden recā ederüm ki bu kitābuḡ taḡşilinde çekdiğüm zaḡmet ve meşakkati taşavvur eyleyeler*” şeklinde ifade

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

edilir (Milevî, 3b). Ayrıca müellif bu bölümde, Allah'ın yaratma gücüyle yaratılanların ortaya konduğunu, duyu organı ve akılla hakkında bilgisine erişilebilen varlıklar olduğunu belirtip hakkında bilgi verdiği bir şeyin özelliğinin duruma göre de değişebileceğini söyler. Örneğin demirin özelliği bir nesneyi kendine çekmesidir. Ancak sarımsak kokusu demire geçtiğinde bu özelliğini yitirse de sirke ile yıkandığında bu özelliğin geri geleceği anlatılır. Bu örnekte olduğu gibi, bir okuyucunun bir şeyin değişik hâllerini iyice araştırmadan bu kitapta verilen bilgilere itiraz etmemesi gerektiği vurgulanır. Mütercim tarafından bu durum belirtildikten sonra Kazvî'nin eserinde, varlıklara dair bilgilerde yalan olmadığı, nasıl işittiyse o şekilde kaydettiğini ve eserine *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adını verdiğini ifade eder:

“Zîrâ Hakk sühbânehu ve te'âlâ şâhiddür ki bu kitâbda cem' êtdüğüm eşyanuñ birinde iftirâ etmedüm belki râvisinden nice işitdümse işbât eyledüm ve şâ'irüñ beyt: *fe-kuñtû lehüm lâ-tensevül-fazle beyneküm/fe-leyse terâ 'aynü'l-kerîmî süyi'l-hasen* kavliyle bizi mu'amele etmek mercûdür ve bu kitâb-ı müste'tâbuñ ismini 'Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât kıldum.” (Milevî, 4a)

İbtidâ-i terceme-i kitâb başlığı ile Zekeriyya b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı kitabıyla ilgili verilen bu bilgilerden sonra *mukaddime-i ulâ* başlığı altında eserin ilk mukaddimesine geçilir. Bu bölüm *'aceb olanuñ ma'nâsın beyânındadır* (Milevî, 4b) ifadesiyle başlar. Bu bölümde *aceb* kelimesinin ne anlama geldiği ve izahı anlatılır; *aceb* kelimesi insanın daha önce görmediği bir şeyi gördüğü zaman ya da o şeyin özelliği ile ilgili bir bilgiye ulaştığı zaman insanda oluşan şaşkınlık olarak tanımlanır. Bu konu ile ilgili arı misal olarak verilir: “*Bir insan bal peteğinde bah görse hayrete düşer ve böyle bir hünerin sanatkârını merak eder. Ancak bah böyle bir ustalıkla yapan sanatkârın zayıf ve nahif bir hayvan olan arı olduğunu gören insan daha da hayrete düşer*” şeklinde verilen örneklerle insanın acâyib olarak tanımlayabileceği durumlar ve hissedilen şaşkınlığın dereceleri anlatılır. Ayrıca sonrasında *aceb ve acâyib* olanın ilk defa görülmesinden sonra şaşkınlık derecesinin zamanla değişebileceğine değinilir ve bu kelimeler ayetler ile dinî yönden de izah edilmeye çalışılır. Devamında gökyüzündeki varlıklar ve bu varlıkların özelliklerinden başlanarak yeryüzündeki varlıkların da hayret verici özelliklerine yer verilir. Bu bölümde, Allah'ın yarattığı her mahlûkta insanı hayrete düşürecek bir bilginin olduğu söylenerek yaratılana ibret ile bakıldığında insanoğlunun *acâyib* olanı fark edebileceği anlatılır.

İkinci mukaddime, *mahlûkâtun taksîmindedir* başlığını taşır. “*Mahlûkuñ ta'rîfînde 'ulemâ demişler ki el-mahlûk küllü mâ-sive'l-hâlık ya'nî Hakk sühbânehu ve te'âlâdan gayrı cem'î-i mevcûdâta mahlûk ıtlâk olunur.*” (Milevî, 6b) denilerek *mahlûk*un tanımı ile bölüme giriş yapılır. Burada *mahlûk*, Allah'tan gayrı yaratılan her şey olarak tanımlanır. Sonrasında ise *mahlûk* kendi başına kâim olan ve olmayan olmak üzere ikiye ayrılır. Kendi başına yer kaplayan *mahlûk* cisimdir; yer kaplamayan ise *cevher-i ruhânîdir* denilerek öncelikle iki kısma taksim edilen *mahlûk* ve devamında bu *mahlûkâtın* kendi içerisindeki sınıfları ve özellikleri anlatılır. Konu ile ilgili rivayet ve ayetlerle bölüm sonlandırılır.

Üçüncü mukaddime, *garîb nesnenüñ ta'rîfî beyânındadır* başlığını taşır. “*Ma'lûm olsun ki her nesnenüñ ki vuķû'ı nâdir ve 'âdete muhâlif ve müşâhedât-ı manzûreden hâric ola aña garîb denilir.*” (Milevî, 7a) ifadeleriyle *garîb* nesnenin tanımı yapılır ve *garîb* olanı meydana getiren sebeplere değinilir. *Garîp*, az bulunur ya da alışlagelmişin dışındaki olaylara ve sıradan gözlemlere aykırı olan şekilde tanımlanır. Hz. Muhammed'in ayı ikiye bölmesi, Hz. Musa'nın denizi yarması ve asasının ejderha olması, Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması, Hz. Salih'in kayadan bir deve çıkarması gibi peygamberlerin mucizeleri *garîb* olaylara örnek olarak verilir. Evliyaların dualarıyla hastaları iyi etmeleri, yine dua ile yağmur yağmasına vesile olmaları, kuş ve vahşi hayvanları ehlileştirerek dost edinmeleri gibi kerametleri de *garîb* işlere misal olarak gösterilir. Ayrıca Cahiliye Dönemi'nde yaşamış olan kâhinlerin *garîb* işleri, Kazvin şehrinde yaz mevsiminde ceviz büyüklüğünde yağın karın varlıkları telef etmesi,

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

hayvanların dile gelip konuşması, Yemen vilâyetinde farklı şekilli insanların görülmeleri gibi olaylar garîb olarak tanımlanabilecek örnekler olarak zikredilir.

Dördüncü mukaddimede, taḫsîm-i mevcûdâtın beyânındadır başlığı altında “ḥafî olmaya ki Ḥaḫḫ sübhânehu ve te’âlâdan mâ-adâ mevcûdât dükelişi Ḥaḫḫ te’âlânın şun‘ ve icâdidur.” (Mîlevî, 9b) cümlesiyle, Allah’tan başka var olan her şeyin Allah’ın sanatı ve yoktan var etmesi ile meydana geldiği ifade edilir. Yaratılan her varlığın acâyib ve garâyiblikleri barındırdığı, bunların Allah’ın büyüklüğüne, kudretine ve mükemmelliğine birer delil olduğu söylenir. Ardından mevcûdât önce iki gruba taksim edilir. Birincisi Allah’tan başka kimsenin bilmediği, hakkında insanoğlunun bilgisinin olmadığı mevcûdâttır. İkincisi ise insanın bilgi sahibi olabileceği varlıklar olup bunlar göz ile görülemeyen ve görülebilen olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılır. Gözle görülemeyen arş, kürsî, melekler, şeytanlar ve cinler hakkındaki bilgilere dinî kaynaklar yoluyla ulaşılabileceği anlatılır. Gözle görülebilenlerin ise gökyüzü, yeryüzü ve yer ile göğün arasındaki tüm varlıklar olduğu söylenir. Bu varlıklar gökyüzü, gökyüzündeki yıldızlar, güneş, ay ve bunların hareketleri; yer ve yeryüzündeki denizler, nehirler, dağlar, madenler, hayvanlar, bitkiler; yer ile gök arasındaki boşlukta bulunan bulut, gök gürlemesi, şimşek, yıldırım, rüzgâr olarak zikredilir. Bu kısımda, varlıkların birçok kısma taksim edildiği, her bir kısmın da birçok türe bölündüğü ve her türün de birçok sınıfının olduğu ifade edilir. Ayrıca yaratılan her şeyin Allah’ın kudretine ve büyüklüğüne delil olduğu tekrar belirtilerek bölüm bitirilir.

Mukaddimelerden sonra asıl konunun anlatılacağı makâlelerin fihristine yer verilir (Mîlevî, 10a-12a).

Eserin ilk makalesi *el-maḫâletü’l-ülâ fî’l-uvbiyyât* başlığını taşır. “*Ya’nî bu maḫâle gökde olan maḫlûkâtın beyânındadır. Ve bu maḫâlede niçe nazar vardır.*” (Mîlevî, 12a) ifadeleriyle başlar. Bu makalede ay üstü ya da ulvî âlem olarak da tanımlanabilecek olan gökyüzündeki varlıklar açıklanır ve bu makalenin birçok nazardan oluştuğu söylenir. *Evvelki nazar* adı verilen makalenin ilk nazarda feleğin tanımı, feleklerin hakikatleri, şekilleri, vaziyet ve hareketlerine dair genel bilgiler verilir. İkinci nazar *felek-i kamerüñ beyânındadır* adını taşır ve Felek-i Kamer’in yani ayın şekli, hareketleri gibi özelliklerine dair açıklamalar yapılır. Bu nazarda yer alan *faşlun fî-ziyâdeti ḍav’îl-kamer ve nokşânihi, faşlun fî-beyâni ḥusûfîl-kamer, faşlun fî-ḥavâşşîl-kamer ve te’şîrâtihi* adlı fasıllarda sırasıyla ayın güneş ile yaptığı hareketlere göre ay ışığının kaybolması ya da geri gelmesi, ay tutulmasının oluşumu ve ayın sahip olduğu özellikleri ve bunların tesirleri anlatılır. İkinci nazar, *ḥâtîmetün fîl-mecerre* adı verilen bir alt başlıkla Kehkeşân ya da Samanyolu olarak bilinen yıldız kümesinin anlatımı ile son bulur. Üçüncü nazar *el-ḫavlü fî-feleki uṭâridtir* ve Utarit feleği hakkında bilgi verilir. Dördüncü nazar *fî-feleki zühredir* ve Zühre feleğinin şekli, hareketleri ve diğer özellikleri hakkında açıklama yapılır. Beşinci nazar *fî-feleki’ş-şemstir* ve Felek-i Şems yani Güneş’in şekli, hareketleri, diğer özellikleri hakkındaki açıklamalara yer verilir. Ardından Güneş tutulmasının anlatıldığı *faşlu fî-küsûfî’ş-şems* ve Güneş’in ay üstü ve ay altı âleme olan tesirlerinin açıklandığı *faşlu fî-ḥavâşşî’ş-şems* adlı fasıllar gelir. Altıncı nazar, *felek-i mirrîñ beyânındadır*. Burada Mirrîñ’in özelliklerine yer verilir. Yedinci nazar, *felek-i müşterî beyânındadır* ve Müşterî hakkında bilgi verilir. Sekizinci nazar olan *feleki zuḫalde* Zuhale feleğinin özelliklerine değinilir. Devamında gelen *faşl-ı fî-rücû’îl-kevâkib ve istikâmetihâ* alt başlıklı fasılda, yıldızların hareketlerinden söz edilir. Dokuzuncu nazar *felekü’ş-şevâbit beyânındadır*. Bu nazarda ise sabit feleklere ait bilgilere yer verilir. Nazarda yer alan *faşlun fî-beyâni’l-kevâkibi’ş-şâbite* başlığını taşıyan fasılda sabit yıldızların genel özellikleri anlatılır. *Faşlun fî-şuveri’ş-şimâliyye* faslında da kuzey yıldızlarının görünüm ve sayılarına dair genel bilgilere yer verilir. Ardından, sırası ile bu yıldızların isimleri verilerek özelliklerine değinilir. Yıldızları *şûretü’l-bürûci’l-işnâ ‘aşer* başlığında on iki burç takip eder. Burada on iki burcun isimleri maddeler hâlinde sıralanır ve bu burçların özellikleri açıklanır. Ardından *ve ḥâzihi şîfatü’ş-şuveri’l-cenûbiyye* başlığı ile güney yıldızları hakkında bilgi verilir ve bu yıldızların isimleri de maddeler hâlinde verilir detaylı bir şekilde açıklanır. Dokuzuncu nazardaki son

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

fasıl *faşlun fî-menâzili'l-kamer* adını taşır. Bu fasılda ayın menzillerinden söz edilir: Ayın menzilleri şâmî ve yemânî olmak üzere iki başlık altında işlenir ve bu başlıklarda her bir menzil ayrıntılı bir biçimde açıklanır. Onuncu nazar *felekü'l-eflâk beyânındadır* başlığını taşır ve Felekü'l-Eflâk'ın en büyük felek olduğu belirtildikten sonra bu feleğe ait ayrıntılı bilgilere yer verilir. *Semâvâtda olan melâyike beyânındadır* başlığı ile verilen on birinci nazarda göklerde bulunan melekler anlatılır. Bu kısımda meleklerin neden yaratıldığı, görevleri, özellikleri hakkındaki bilgiler ayet ve hadislerle desteklenerek aktarılır. Bu nazarda *zîkr-i hameletü'l-arş* adlı bir alt başlık yer alır. Bu başlık altında arşı taşıyan dört meleğe dair açıklamalar yapılır ve ardından sırası ile *Rûh, İsrâfîl, Cebrâyîl, Mikâyîl, 'Azrâyîl, Kerrübiyyûn* (Allah'a en yakın olan melekler), *melâyiketü's-semâvâti's-seb'* (Yedi kat gök melekleri), *hafazatü vehümü'l-kirâmü'l-kâtibûn* (İyilik ve kötülüğü kaydeden melekler: Kiramen ve Kâtibin), *mu'akkebât* (Takip edici, koruyucu melekler), *münker ve nekîr* (Kabir melekleri), *seyyâhûn* (Yeryüzünü gezen melekler), *Hârût ve Mârût, melâyiketü'l-müvekkelûn bi'l-kâyinât* (Kâyinata vekil tayin edilmiş, görevli melekler) adlı meleklerin özellikleri, görevleri ve buldukları yerler hakkında açıklamalara yer verilir. On ikinci nazar olması gereken son nazar *on üçüncü nazar zamân ta'rîfi beyânındadır* başlığını taşır ve burada zaman kavramı hakkında tanımlamalara yer verilir. Ardından bu nazar da alt başlıklara ayrılır. Bunlardan ilki *el-ğavlü fî'l-eyyâm ve'l-leyâlî* adını taşır. Bu bölümde gündüz ve gecenin tanımı, oluşma şekilleri, süreleri hakkında açıklamalara yer verilir. Gün ve geceye ait yapılan genel açıklamalardan sonra *faşlün fî-fazâyi'l-eyyâm ve havâşşuhâ* adını taşıyan fasılda günlerin kendilerine dair genel özelliklerine ve faziletlerine değinilir. *Hâtimetü fî'l-eyyâm ve'l-leyâlî'l-fazîleti* adıyla verilen başlıkta ise faziletli olan günler ve geceler kimi zaman hadislerle desteklenerek açıklanır. Aylar hakkındaki bilgiler ise *el-ğavlü fî's-şühürî'l-ma'rûfeti beyne eşnâfi'n-nâs* adlı başlıkla verilir. Burada Arap, Rum, Fars, Kıbt, Türk, Hind ve Zenc gibi her kavmin farklı aylarının olduğu belirtildikten sonra *el-faşlün fî-şühürî'l-'Arab, faşlün fî's-şühürî'r-Rûmiyye* ve *faşlün fî-beyânü şühürü'l-Fürs* fasıllarında meşhur olan Arap, Rum, Fars ayları ayet, hadis ve çeşitli rivayetlerle desteklenerek açıklanır. *Faşlün fî-seniyyi'l-'Arab ve'l-Fürs ve'r-Rûm* faslında ise Arap, Rum, Fars medeniyetlerinde bir senenin kaç aydan ve kaç mevsimden oluştuğunun bilgisi aktarılır. *Faşlün fî-erbâ'i's-seneti* adını taşıyan kısımda da yılın mevsimleri anlatılır. Bu fasılda; ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerinin nasıl oluştuğu; burçları, burçlarının felekteki hareketleri; bu mevsimlerde tabiatta meydana gelen değişimler; yapılması veya yapılmaması gerekenler ifade edilir. Bu makalenin son faslı *faşlün fî-acâyibi müte'allikahu bi-tekrâri's-sinîn* başlığını taşır. Bu fasılda senelerin tekrarıyla ilgili olan şaşırtıcı olaylar hadis, rivayet ve hikâyelerle zenginleştirilerek anlatılır. Makale, mütercimim ulvî âlemle ilgili olan ilk makalesini tamamladığını ve bundan sonra süflî âlemle ilgili olan makaleyi anlatacağını bildiren *"pes 'ulviyyâta müte'allik maqâle-i ulâ bununla tamâm oldı. Ve bundan sonra inşâ Allâhu te'âlâ süfliyyâta müte'allik olan maqâle[y]i âğâz edelüm."* (Milevî, 65b) sözleri ile son bulur.

İkinci makale *el-mağâletü's-sâniyye fî's-süfliyyât* ana başlığını taşır. Makaleye başlamadan önce mütercim tarafından, kaynak eserin sahibinin bu makale başında bir hutbeye yer verdiğini belirten ifadeler yer almaktadır: *"...muşannifi rahmetu'llâhi te'âlâ bu ikinci mağâleniñ ibtidâsında bir hutbe kılmışdur. Ve ol budur."* (Milevî, 65b). Besmeleyle giriş yapılan bu hutbede ise önce kısa bir hamdele ve salveye yer verilir. Ardından, bu makalede anlatılacak olan ay altı âlemdeki varlıklardan genel olarak söz edildikten sonra hutbe sonlandırılır ve eserin ikinci makalesi anlatılmaya başlanır. Makalenin ilk nazarı *fî-hakîkatil-'anâsır ve tertîbihâdır*. Bu nazarda ay altı âlemdeki varlıklardan söz edilir. Burada öncelikle, anâsır-ı erba'a yani dört unsura değinilir; ay altı âlemdeki varlıkların hayvanlar, madenler, bitkiler gibi cisimler olduğu belirtilir. Bu nazarın *faşlun fî-inkılâbi hâzihî'l-'anâsır ba'zuhâ ilâ-ba'zi* adlı alt başlığında ise dört ana unsurun birbirine dönüşümleri anlatılır. İkinci nazar *fî-küreti'n-nârda* ateş unsurunun tanımına ve özelliklerine değinilir. Burada ateşin şaşırtıcı olarak tanımlanabilecek özellikleri de küçük alt başlıklar hâlinde yer yer ayetlerle desteklenerek açıklanır. Bu nazarda yer alan *faşlun fî's-*

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

şühûb ve inçâzâzî'l-kevâkib faslında gökyüzünde meydana gelen olaylara, yıldız ve gök cisimlerinin kayarak yere düşer gibi görünmelerinin sebeplerine değinilir. Bu nazar, ateş ile ilgili değışik ve faydalı bilgilerin verildiğı kısa bir hatime ile sonlandırılır. Üçüncü nazar olan *fî-küreti'l-hevâda*, havanın tanımı ve özellikleri ile ilgili bilgilere yer verilir. Bu nazar da beş fasla ayrılır. İlk fasıl, *faşlun fî's-sehâb ve'l-maţar ve mâ-yete'allağ bihimâda*, bulutların oluşumu, yağmur, kar ve dolu gibi gök olayları hakkında bilgiler verilir. *Faşlun fî'r-riyâh* adlı ikinci fasılda da rüzgârların oluşumu, özellikleri, çeşitleri ayrıntılı bir şekilde aktarılır. Ardından gelen fasıl *hâtîme faşlün fî-fevâiyidi 'acîbeti li'r-riyâh* başlığını taşır ve bu bölümde rüzgârların faydalarına ve kendilerine özgü acayip özelliklerine değinilir. *Faşlün fî'r-ra'd ve'l-berç ve mâ yete'allağ bi-zâlike* adını taşıyan dördüncü fasılda yıldırım ve şimşegin tanımları, oluşumları, diğer özellikleri anlatılır. Bu nazarda yer alan *faşlün fî'l-hâle ve kavsu kuzah ve's-şemsiiyyât* adlı beşinci ve son fasılda ise hâle ve gökkuşağının oluşumları, tanımları, şekilleri ve renkleri gibi özellikleri açıklanır. Dördüncü nazar *fî-küreti'-mâ'idir*. Bu nazarda su unsurunun tanımı ve diğer özellikleri açıklandıktan sonra tatlı ve tuzlu sulara değinilir. Bu nazar da sekiz fasıldan oluşmaktadır. İlk fasılda *faşlün fî-şayrûreti'l-bahr fî-cânib mine'l-arz* adı altında yeryüzündeki denizlerin yerleri yani sınırları hakkındaki bilgiler genel olarak aktarılır. *Faşlün fî-zikri aĥvâli 'acîbeti ta'arruzu li'l-bihâr* başlıklı ikinci fasılda denizlerde meydana gelen tuhaf olayların hangi zamanda ve ne şekilde oldukları hakkındaki bilgilere yer verilir. Bu fasılda *el-bahrül-muĥîţ ve hüve bahr-i uĥyânûs* adlı bir alt başlıkla Bahr-i Muĥîţ'in tanımına, kendisine verilen farklı isimlere, özelliklerine, adalarına dair bilgiler verilir. *Bahrü's-Şîn ve faşlün fî-cezâyiri bahrü's-Şîn* adını taşıyan başlıklar altında Çin Denizi'ne ait bilgiler ile bu denizin adaları hakkında açıklamalar yapılır. *Faşlün fî'l-hayvânâti'l-'acîbeti elletî vücidet fî-hâzîl-bahr* adlı üçüncü fasılda Bahr-ı Sin'de olan şaşırtıcı hayvanlar ve *min-havâşşî hâze'l-bahr* adlı alt başlıkta, bu denizde olan inci, mercan gibi cevherlerden söz edilir. Dördüncü fasıl olan *zikr-i bahrül-Hind ve 'acâyibihide* Hind Denizi ile ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra, beşinci fasıl *faşlun fî-cezâyiri hâze'l-bahrda* ve altıncı fasıl olan *faşlün fî-zikri hayvânâti ġarîbeti fî-hâzîl-bahrda* bu denizde bulunan adalar ve hayvanlardan söz edilir. *Zikr-i bahr-i Fâris ve cezâyirihî ve 'acâyibihî* adlı başlık altında Bahr-i Fâris'in genel özellikleri, bu denizin adaları ve acayip hayvanları hakkında bilgiler verilir. Bahr-i Kulzüm ise, *zikr-i bahrül-ġulzüm ve 'acâyibihî ve cezâyirihî ve mâ fihâ* başlığından sonra anlatılır ve ardından bu denizin adaları ve hayvanları da iki fasıl altında aktarılır. *Faşlün fî-zikri bahrü'z-Zenc* adlı yedinci fasılda da Bahrü'z-Zenc'in genel özellikleri anlatıldıktan sonra adaları ve hayvanları ayrı alt başlıklar altında açıklanır. Bahrül-Mağrib, *zikr-i bahrül-Mağrib ve hüve bahrü's-Şâm* ve Bahrül-Hazar *zikr-i bahrül-Hazar ve hüve bahr-i Cürçân ve Ţaberistân* bölümlerinde anlatılır, bu denizlerin adaları ve hayvanları da maddeler hâlinde verilir. Bu nazarın *faşlün fî'l-hayvânâti'l-mâ'iyye* adını taşıyan sekizinci ve son faslında suda yaşayan hayvanlar hakkında bilgiler yer alır. Bu fasılda otuz bir hayvanın adı ayrı başlıklar altında aktarılır. Bu hayvanların şekilleri, nerede buldukları, kendilerine has özellikleri, fayda ya da zararları gibi bilgiler verilir. Beşinci nazar olan *fî-küreti'l-arzda*, yer küre ve mahiyeti konu edilir. Bu nazar da kendi içinde sekiz fasla ayrılır. *Faşlun fî-miġdârî cirmîl-arz ve ma'mûrihâ ve ġarâbihâ* adlı ilk fasılda yer kürenin uzunluğu, şekli gibi özellikleri açıklanır ve yeryüzünde imar edilen veya harap olan yerlerden genel olarak bahsedilir. *Faşlun fî-erbâ'îl-arz ve 'imârâtihâ* başlıklı ikinci fasılda dünyanın üzerinde yaşamaya elverişli olan kara ile kaplı alanı yani dünyanın dörtte biri ile ilgili açıklamalara yer verilir. *Faşlun fî-eġâlîmi'l-arz* adlı üçüncü fasılda dünyanın yedi iklimi yani yedi bölgesi genel olarak anlatılır. *Faşlun fîmâ yü'arrîzu li'l-arz mine'l-zelzeleti ve'l-ġaşf* adlı dördüncü fasılda, yeryüzünde depremlerin nasıl oluştuğuna dair bilgiler yer alır. *Faşlun fî-şayrûreti's-sehli cebelen ve'l-cebel sehlen* başlıklı beşinci fasılda dağların neden ve nasıl oluştuğuna dair bilgiler aktarılır ve bunu takip eden *faşlun fî-fevâidi'l-cibâl ve 'acâyibihâ* başlıklı altıncı fasılda dağların faydaları ve acayip özellikleri açıklanır. Bu fasıldan sonra maddeler hâlinde dağlar listelenir ve her bir dağa ait açıklayıcı bilgilere yer verilir. Dünyanın nehirlerine dair *faşlün fî-tevellüdi'l-*

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

enhâr adlı yedinci fasılda nehirlerin oluşumu, uzunlukları gibi genel bilgiler verildikten sonra maddeler hâlinde sıralanan otuz dört nehre dair bilgiler detaylı bir şekilde açıklanır. Dünyanın kaynakları ya da kuyuları ile ilgili bilgiler ise *faşlun fî-tevellüdi'l-uyûn ve'l-âbâr ve 'acâyibihâ* adlı sekizinci fasılda yer alır. Bu fasılda kaynak veya kuyuların nasıl oluştuğu, özellikleri genel olarak açıklandıktan sonra kırk beş adet çeşme ya da kaynak hakkında bilgi verilir. Devamında *el-kaavlü fî-zikri'l-âbâr ve 'acâyibihâ* adını taşıyan başlık altında yirmi adet kuyu ayrıntılı olarak açıklanır. *Şümme en-nażar tüşayyidî fî'l-kâyinât ve hiye'l-ecsâmi'l-mütevellide mine'l-ümmehât* adlı başlıkta ise dört unsurdan meydana gelen cisimler, varlıklar açıklanır ve bunlar his, hareket gibi özelliklerine göre sınıflara ayrılarak bunların maden, bitki ve hayvan olarak isimlendirildiği belirtilir. Bu kısımda madenler, bitkiler ve hayvanlar ayrı başlıklar altında aktarılır. *En-nażarü'l-evvel fî'l-ma'diniyyât* adlı başlıkta madenlerin neden, nasıl oluştuğu, çeşitleri, özellikleri gibi genel açıklamalar yapıldıktan sonra madenler kendi arasında yedi ham maden ve diğer taşlar olmak üzere ikiye ayrılır ve bunlar ayrı başlıklar altında listelenerek ayrıntılı olarak işlenir. *En-nażarü's-şânî fî'n-nebât* adlı kısımda ise bitkilerin hayvan ve madenlerden farklarına değinildikten sonra genel özellikleri anlatılır. Ayrıca ağaçlar ve ağaç dışında kısa köklü cisimler olarak tanımlanan bitkiler iki ayrı bölümde ele alınır. Bu bölümlerde ağaçlar ve diğer bitkiler maddeler hâlinde detaylı bir biçimde işlenir. *En-nażarü's-şâlis fî'l-hayvânât* adlı üçüncü nazarda da öncelikle hayvanın kâinattaki mertebesi, onun bitkilere ve madenlere göre farkları, genel özellikleri gibi konulara değinilir. Sonrasında ise hayvanlar türlerine göre ayrı başlıklar altında ele alınır. *En-nev'ü'l-evvelî'l-insân* başlıklı ilk bölümde insan ele alınır. Burada, insanın diğer varlıklardan üstün yaratıldığına dair bilgiler ve maddi-manevi özellikleri iki bölümde ele alınır. *Faşlün fî'l-aḥlâk* başlığı ile insan ahlakının genel tanımı yapılır. Güzel ahlakta olması gereken *'iffet* (yemek, içmek ve cinsel konularda ahlaka bağlılık), *seḥâ* (cömertlik), *kanâ'at* (nimetlere şükür etme), *şecâ'at* (cesaret), *şabr* (sabır), *ḥilm* (yumuşak huyluluk), *kerem* (iyilik, merhamet, ihsan), *'afv* (bağışlama) *rahbü'z-zera'* (gönlü rahatlatma), *isbâli's-setr* (ayıpları örtme), *zekâ* (düşünme, akıl yürütme), *şıdk* (sadık olma, bağlılık), *vefâ* (sözünde durma, verilen sözü yerine getirme, sadakat), *rahmet* (Allah'ın yarattıklarına olan merhamet etme, acıma ve esirgeme), *aḥsenü'l-beyân* (güzel bir dille ifade etme), *'ulüvvü'l-himme* (Allah yolunda üstün gayret, emek, çaba), *ḥüsnü'l-'ahd* (sözünde durma, verilen sözleri araştırma) ve *tevâzu'* (kibirli olmama) gibi özellikler ayet, hadis, rivayet veya hikâyelerle desteklenerek anlatılır. *Hâtimetü fî-nüfûsi 'acîbeti't-te'şîr* başlığı ile de peygamberler, evliyalar, sezgileri kuvvetli insanlar, ve kâhinlerin şaşırtıcı olarak algılanabilecek özellikleri örneklerle anlatılır. İnsanın maddi bilgisinin anlatıldığı beşinci fasla *faşl-ı ḥâmis ma'rîfet-i insâdadur* başlığı ile geçilir. Bu kısımda insanın ana rahmine düşmesi ile ceninin oluşumu, bulunduğu yer, anne rahmindeki duruş şekli, cinsiyeti, ikiz olması ve kolay doğumu gibi insanın doğmadan önceki durumu hakkında bilgilere yer verilir. *En-nażarü'r-râbi' fî-teşrîhi a'zâ'i'l-insân* adlı dördüncü nazarda da insanın organları iki kısma ayrılarak anlatılır. *A'zâ-yı müfred*e yani basit, yalın organlar olarak *'izâm* (kemik), *ğudrûf* (kıkırdak), *'aşab* (sinir), *ribât* (vücut organlarını birbirine bağlayan sinire benzer bir bağ), *lahm* (et), *şahm* (iç yağı, etler arasında bulunan yağ), *şerâyîn* (atar damarlar), *evride* (toplardamarlar), *şerb* (iç yağı), *ğışâ* (zar, koruyucu tabaka), *cild* (insan veya hayvan vücudunu saran deri), *muḥḥ* (ilik) olarak verilir ve bunlar açıklanır. *A'zâ-yı mürekkebe* bölümünde ise iki veya daha çok şeyin birleşmesinden meydana gelen organlar anlatılır. Bu organlar da *a'zâ-yı zâhire* ve *a'zâ-yı bâṭına* olarak ikiye ayrılır. *A'zâ-yı zâhire*, insanın dış organlarıdır. Bu organların başında *re's* (baş) ve insanın başında bulunan *'ayn* (göz), *üzn* (kulak), *enf* (burun), *şefe* (dudak), *lisân* (dil), *esnân* (dişler), *fekk* (çene), *şar* (saç, kıl) detaylı olarak anlatılır. Baştan sonra *'unḳ* (boyun), *şadr* (göğüs), *yed* (el), *ketif* (omuz), *zıfr* (tırnak), *baṭn* (karın), *zahr* (sırt, arka), *cenb* (vücutta kaburgaların bulunduğu yer), *ricl* (ayak) hakkında bilgiler verilir. *A'zâ-yı bâṭında* ise vücudun iç organları anlatılır. Burada, *dimâğ* (beyin), *riye* (akciğer), *kalb* (kalp), *kebid* (karaciğer), *merâre* (öd kesesi), *ṭḥâl* (dalak), *mi'de* (mide), *mi'â* (bağırsak), *külye* (böbrek), *meşâne* (idrar torbası), *âlâtü't-tenäsül* (üreme organı) organlarına yer

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

verilerek bu organların açıklamaları yapılır. *En-nazarü'l-hâmis fî'l-kuvâ* başlıklı beşinci nazarda insan bedeninde bulunan kuvvetler dört gruba ayrılarak açıklanır İlk sınıfta *kuva'z-zâhire* yani beş duyu organı; *lems* (dokunma), *şemm* (koklama), *başar* (görme), *sem'* (duyma), *zevk* (tat alma) açıklanır ve bu duyuların faydalarına değinilir. İkinci sınıf, *kuvâ-yı bâtında* vücudun içerisinde bulunan kuvvetler açıklanır. Bu kuvvetlerden biri *kuvâ-yı hâdime* yani vücuttaki diğer kuvvetlere hizmet eden *câzibe* (çekici), *mâsike* (tutucu), *hâzime* (hazmettirici) ve *dâfî'a* (boşaltıcı) adlı kuvvetler olarak açıklanır. Üçüncü sınıf, *kuvâ-yı maḥdūmede* yer alan kuvvetler ise vücutta bulunan diğer kuvvetlerin kendisine hizmet ettiği *gâziye* (beslenme), *nâmiye* (büyüme), *müvellide* (türeme) ve *muşavvire* (şekillenme) kuvvetleridir. Dördüncü sınıf olan *kuvâ-yı müdrike* yani anlayıcı, bilici kuvvetler de kısaca beş iç duyudur. Bunlar; *hiss-i müsterek* (ortak duyum), *hayâl* (zihinde kurulan düş), *müfekkire* (düşünme gücü), *vâhime* (kuruntu) ve *hâfıza* (idrak edilen, algılanan) olarak gösterilir. Beşinci sınıf ise *kuva'l-muḥarrike* yani harekete geçiren kuvvetlerdir ve iki türe ayrılırlar. İlki, iradeyi ortaya koyan *kuvvat-i şehvâniyye* (insanın kendisine yararlı olan bir nesneyi isteme ve kazanma gücü) ve *kuvvat-i gâḍabiyye* (insanın kendisine yönelen tehlikelere karşı koyma gücü) güçleri; diğeri ise *kuvâ-yı fâ'ile* (vücudun eylem yapabilme gücü) şeklinde verilir. Kuvvetlerle ilgili son olarak *kuva'l-akliyye* başlığı altında nefsin akıl gücü ve bu gücün mertebeleri olan *'akl-ı heyûlânî* (nefsin bilgi edinmek için bünyesinde bulunan yetenek), *'akl-ı bi'l-meleke* (nefsin bilgi edinmek için bünyesinde bulunan yeteneğin, yani akl-ı heyûlânînin olgunlaşmış şekli), *'akl-ı müstefâd* (varlığın maddeden arınarak bilgiye dönüşmüş hâli) ve *'akl-ı bi'l-fîl* (aktif aklın güç hâlindeki akla etki etmesi neticesinde varlığa ait form veya kavramların bağımsız birer bilgi hâline dönüşmesi) olarak açıklanır. İnsan aklının farklılıkları da çeşitli hikâyelerle desteklenerek akılla ilgili bölüm sonlandırılır. İnsanla ilgili altıncı ve son nazar ise *en-nazarü's-sâdis fî-fevâiyidü'l-insân ve ḥavâşşı cevârihih*dur. Bu nazarda, öncelikle insanın özellikleri, insanı hayvandan daha üstün kılan özellikler ele alınır. Ardından, insan kemiğinin, gözyaşının, tırnağının ya da farklı bir organının hastalık, doğum gibi birçok duruma iyi geldiğine dair bilgiler yer alır. İnsana ait bilgilerin yer aldığı bölümlerde, bilgilerin daha anlaşılır ve kalıcı olmasını sağlamak için zaman zaman ayet, hadis, hikâye ve rivayetlerden faydalandığı görülür. Bu bölümden sonra hayvanlar konusuna geçilir. Bu kısımda hayvanlar türlerine göre ayrı başlıklar altında anlatılır: *En-nev'ü's-şânî mine'l-ḥayvânî'd-devābb* adlı ikinci türde binek hayvanları ele alınır. Bu kısımda bu hayvanların kime hizmet etmek için yaratıldıkları, şekilleri ve genel özellikleri gibi genel bilgiler verilir. *Feres* (at), *bağal* (kattır), *ḥumār* (eşek), *ḥumārü'l-vaḥş* (yaban eşeği) adlı binek hayvanlarına dair genel bilgiler ve bu hayvanların kendilerine has özellikleri ayrıntılı olarak aktarılır. *En-nev'ü's-şâliş mine'l-ḥayvânî'n-ne'am* adlı üçüncü türün anlatıldığı bölümde, deve, sığır, koyun gibi dört ayaklı hayvanların sayılarının çok olduğuna, onları diğer hayvan türlerinden ayıran farklara ve genel özelliklerine değinilir. Devamında, *ibil* (deve), *bağar* (sığır), *bağarü'l-vaḥş* (yaban sığırı), *câmūs* (su sığırı), *eyyil* (yaban keçisi) gibi hayvanlarının genel özellikleri verilir. *En-nev'ü'r-râbi' mine'l-ḥayvânî's-sibâ*'da dördüncü türün yırtıcı hayvanlar olduğu görülür. Bu hayvanların neye benzedikleri, görünüşleri gibi genel bilgiler verildikten sonra; *ibnu avâ* (çakal), *ibnû 'irs* (gelincik), *esed* (arслан) olmak üzere yirmi dört hayvan hakkında pek çok bilgiye yer verilir. Beşinci tür olması gereken *en-nev'ü's-sâdis mine'l-ḥayvânî't-ṭayr*'da altıncı tür olan kuşların fizikî özellikleri, türlerine göre uçuş kabiliyetleri gibi genel bilgiler verildikten sonra *bâşağ* (atmaca), *büm* (baykuş), *ḥide'et* (çaylak) gibi elli bir adet kuşun farklı dillerdeki isimleri, fizikî özellikleri, yararları ve zararları gibi birçok bilgi aktarılır. *En-nev'ü's-sâbi' fî'l-hevâmm ve'l-ḥaşerât* başlığı altında yedinci tür olarak sürüngen diye tabir edilen hayvanlar ve böceklere dair bilgiler açıklanır. Bu hayvanların insanlar tarafından zararlı kabul edildiklerini ancak zarardan çok yararları oldukları belirtilir ve *arza* (bir cins kurt), *efâ* (yılan), *cerâd* (çekirge) gibi otuz bir adet sürüngen/böceğin farklı dillerdeki isimleri, şekilleri, faydaları ya da zararları açıklanır. Bu bölümde de verilen bilgiyi desteklemek için yer yer ayet, hadis, hikâye ya da rivayetlere başvurulduğu görülür. İkinci makalenin son bölümü

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

hâtimetü fî-hayvânât 'acîbeti'l-eşkâl başlığını taşır. Bölüme “*ya'nî bu kitâbuñ hâtimesi hayvânât-ı 'acîbeyi beyân ider. Bu bir niçe hayvânâtdur eşkâlleri ve şüretleri birbirine muhâlîfdür.*” ifadeleri ile giriş yapılır. Yani kitabın bu son bölümünde görünüşleri birbirine benzemeyen pek çok hayvan bulunduğu ve burada tuhaf hayvanların açıklandığı dile getirilir. Bu kısımda *acîbetü'l-eşkâl* olarak tanımlanan hayvanlar üç sınıfa ayrılır. İlk sınıfta yeryüzü ve deryalar ile deryalardaki adalarda şekilleri ve şüretleri farklı ümmetler yer alır. Bu ümmetlerin kimisinin yarı insan yarı hayvan özelliği taşıdığına, olağanüstü sayılabilecek fizikî özelliklerine ve nerede yaşadıklarına dair bilgiler aktarılır ve bu ümmetler örneklerle açıklanır. İkinci sınıfta iki hayvanın birleşmesinden meydana gelen acayip hayvanlara yer verilir. Bu hayvanların şekillerinin neye benzediklerine, hangi coğrafyada görüldüklerine, farklı dillerdeki adlarına dair açıklamalar aktarılır. Üçüncü sınıf kendi türüne benzemeyen farklı hayvanlara ayrılır. Bu yaratıkların kendi türünden olan farkları ve diğer özellikleri birkaç örnekle açıklanır. Eserin sonunda, bu kitabın Vehhab ve Melik olan Allah'ın yardımı ile 25 Receb 1129/5 Temmuz 1717 tarihinde tamamlandığı belirtilir. Mütercim, Allah tarafından günahlarının affedilmesi ve ayıplarının örtülmesi için duada bulunur. Ezeli ve ebedî olan Allah'a hamd ile eser sonlandırılır: “*Temme'l-kitâb bi-avni'l-melikü'l-vehhâb fî-hâmise işrîn şeh-r-i recebü'l-harâm min-şühür seneti tis'a ve işrîn ve mîete ve elf hicriyye 'alâ-yedi mütercimü'l-fakîr Yûsuf bin Muhammed eş-şehîr bi-İbn el-Vekîl el-Mîlevî gâfera'llâhu zünûbehu ve setere 'uyûbehu ve'l-hamdü li'llâhi evvelen ve âhîrâtü.*” (Mîlevî, 259b)

1.4. Eserin Dil ve Üslubu

Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât mensur olarak Türkçe olarak yazılmıştır. Eser dil ve üslup açısından *orta nesir* sınıfı içerisine dâhil edilebilecek bir eserdir. Kimi zaman okuyucunun ilgisini çekmek ya da anlatılan bir konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına Arapça manzum parçalara da yer verilir ve kimi zaman bu manzum kısımlar açıklanır:

“Ebu'l-Atâhiyye dër ki beyt: *fe-iza'steveyte bi'n-nemli ecbâha/hattâ yetîru fe-kad denâ 'atıyye. Ya'nî kaçan kim qarıncañ kanadları gelüp müstevî olsa tâ ki uçmağa başhyınca taħkîk, qarıncañ mevti qarîbdür.*” (Mîlevî, 253b)

Eserde yer alan diğer Arapça ibareler genel olarak, anlatılacak olan bir konu ya da olayı kimin söylediğini belirten “*ķāle Resūlullāh, ķāle 'aleyhi's-selām, fe-ķāle Süleymānū*” gibi Arapça tabirler ve isimlerin sonuna eklenen “*kerrema'llāhu, yessera'llāhu*” gibi saygı veya dua içeren ifadelerdir. Konuların, hikâyelerin, rivayetlerin sonunda veya bir başlıkta topluca anlatılan konudan başka bir konu başlığına geçilirken genellikle “*va'llāhu sübhānehu te'ālā a'lem, va'llāhu sübhānehu ve te'ālā a'lem bi's-şavāb, va'llāhu a'lemü bi-şihhatihî zālîke, va'llāhu a'lem*” gibi verilen bilgilerin en doğrusunu Allah'ın bileceğini ifade eden Arapça söz kalıpları kullanılmaktadır. Bunların dışında verilen bilgiyi açıklamak ya da kanıtlamak için eserin kimi yerlerinde kullanılan ayet ve hadisler Arapça cümlelere örnek gösterilebilir. Söz gelimi, Kirāmen Kâtibin meleklerinin anlatıldığı bölümde önce bu meleklerin nerede buldukları, sayıları, görevleri gibi bilgilere yer verildikten sonra İnfîtar suresi 9.-12. ayetlerinden yapılan iktibaslarla adı geçen meleklerle ilgili bilgilerin doğruluğu kanıtlanmaya çalışılır:

“Ve daħı melâyikeden Kirāmen Kâtibün'dur. İbn Cüreyc demiş ki her şahşuñ üzerine iki melek müvekkeldür. Biri sağında ve biri şolındadır. Ve ba'z-ı 'ulemā demiş ki Kirāmen Kâtibün dördür. İki gündüzde mülâzemet ederler aħşama degin. Aħşam olduķda iki melek gelüp şabāha degin mülâzemet ederler. Ve 'Abdu'llāh bin el-Mübārek'den mervîdür ki müvekkel olan melâyike beşdür. İki gündüzde ve ikisi gecede ve beşinci melek dāyimā gece ve gündüz insāna mülâzemetlik edüp hiç andan ayrılmaz. Ve daħı küffaruñ üzerlerine hafazalar vardır. Zirā Qur'an-ı 'azîmü's-şānda *kellā bel tükzezzibüne bi'd-dîni ve inne 'aleyküm le-ħafîzîne Kirāmen kâtibîne ya'lemüne mā tefālüne* ayet-i kerîme ile şābitdür.” (Mîlevî, 48b)

Eserde Arapça olarak kaleme alınan hadisler de ayetlerin kullanımına benzer şekilde, aktarılan bilginin doğruluğunu göstermek amacıyla kullanılır. Örneğin eserde günlerle ilgili bilgi verilirken *yevmü'l-hâmîs*

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

(perşembe günü) maddesinde bu günün faziletlerinin yanı sıra bu günde yapılmaması gerekenler anlatılır ve bu yasaklanan fiiller de bir hadisle desteklenir:

“Yevmü'l-Ĥamîs: Mübârek gündür. Havâyic ve meşâlihi taleb etmek gündür. Ve anda sefer etmek memdûhdur. Ve Zührî'den mervîdür ki Resûl-i ekrem şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem sefere 'azîmet eyledükde ĥamîs gününde eder idi. Ve bugünde kanı almağdan nehy vârid olmuştur. Hikâyet: Ĥamdûn İbn İsmâ'îl demiş ki bir gün Mu'taşım Bi'llâh Me'mûn'dan bir ĥadîş rivâyet eyledi. Ve Me'mûn Reşîd'den ve Reşîd Mehdî'den ve Mehdî Manşûr'dan ve Manşûr babasından ve babası cediti 'Abdu'llâh 'Abbâs'dan ve ol Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemden rivâyet eylediler ki kâle Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Meni'htece yevme'l-ĥamîsi feĥumme mâte fî-zâlike'l-marâz. Ya'nî kim ki ĥamîs gününde ĥacâmat etse ve anı ıstıma tütmağla ĥasta olsa ol ĥastalıkda vefât eder demekdür.” (Milevî, 48b)

Kendi çağının bilgi ve bilim anlayışına göre evren ve evrende gözle görülen ya da görülemeyen her türlü varlığın ismi, yaratılışı, yaratılış özellikleri gibi bilgileri belli bir düzen içerisinde ve bir yapı çerçevesinde topluca aktaran *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* ansiklopedik mahiyette yazılmış bir eserdir. Ansiklopedik anlayış ile yazılmış olmasının doğal bir sonucu olarak eserde, *behâr* bitkisi hakkındaki açıklamalarda olduğu gibi genel olarak açıklayıcı üsluba yer verilir:

“Behâr: Buña Fârsîde gâv-çeşm dërler. Ve ma'nâsı şığır gözîdür. Ve ol bir otdur ki şarı çiçeği vardır. Ve 'Arab buña 'arâr dërler. Dimâğa kuvvet vërür. Ve aĥlât-ı ġalîza[y]ı taĥlîl eder, başdan.” (Milevî, 166b)

Acâyibü'l-mahlûkât türünde yazılmış diğer eserlere benzer şekilde, *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*'ta coğrafyadan astronomiye, biyolojiden alternatif tıbbaya pek çok alana ait bilgiler bulunmaktadır. Bu türdeki eserlerin asıl yazılma amaçları teorik bilgiler vermek olsa da kimi zaman uygulamaya dair açıklamalar yapılarak okuyuculara faydalı olmak amaçlanmıştır. Bu nedenle bu türde yazılmış diğer eserlerde görüldüğü gibi aktarılan bilgilerin daha anlaşılır ya da daha etkili olması adına kimi zaman hikâyelerden yararlanılır. Örneğin, eserde *hunfesâ* böceğinin yaratılması ile ilgili hikâyede olduğu gibi tahkiyelî bir anlatım kullanılır:

“Hikâyet olunur ki bir kimesne ĥunfesâyı görüp Allâhu te'âlâ bunı niye ĥalk etdi. Ĥüsn-i şekli yoĥsa tîb râyîhası mı için sebep-i ĥalkı ne olaridi. Allâhu te'âlâ ol şahşı bir ĥurĥaya mübtelâ kıldı ki etîbbâ 'ilâcında 'âciz oldılar. Bir gün bir şahş maĥallesine uğrar, taĥibüm ĥazîkum şarp marâzları 'ilâc edeyüm deyü nidâ eder. Marîz olan âdem şavtı işîdüp şol taĥibî baña getürün dedi. Meclisinde olanlar eyitdiler ki ĥuzzâk-ı etîbbâ senün 'ilâcuñda 'âciz oldılar. Bir çerçi âdem saña ne eylese gerek dedükde, marîz olan eger iĥzârında fâyide olmasa zarar yoĥdur dedi. Ol taĥibî iĥzâr etdiler. Taĥib ol ĥurĥayı nazar etdükde ĥunfesâyı istedi. Meclisde olanlar gülüşdiler. Ĥasta olan âdem ĥunfesâyı işîtdükde kendüden sebĥ eden kelâmı tezekkür eder. Dedi ki bu taĥib istediği nesne[y]i getürün. Bir ĥunfesâ iĥzâr etdiler. Taĥib ĥunfesâyı iĥrâk edüp küli yaranun üzerine vaz' etdi. Bi-izni'llâhi te'âlâ ĥurĥa oñuldu. Ol şahş andan esbaĥ şâdir olan i'tirâzı zıkr eyledi. Ve bu Ĥaĥĥ sübhânehu ve te'âlâ beni bu ĥurĥaya mübtelâ edüp aĥass maĥlûkâtı e'azz edviye edügin bildürmek içündür dedi.” (Milevî, 245a-245b)

Eserde dikkat çeken bir diğer özellik, olağan ya da olağanüstü her şey ile ilgili bilgi aktarıldığından zaman zaman anlatılan bir şeyin anlaşılması veya zihinde somut olarak canlandırılabilmesi için *zübâb* maddesinde olduğu gibi sıklıkla betimleyici anlatımdan faydalanılmasıdır:

“Zübâb: Tûrkîde sinek dërler. Bu ĥayvân 'ufunâtdan ĥâşıl olur. Ve bu ĥayvânun gözleri küçük olmağla kapaĥları yoĥdur. Ve anlarun 'ivazı elleridür. Gözlerine giren toz elleriyle siler. Anuñ için dâyimâ gözleri siler görünür. Ve fîl gibi ĥortumı vardır. Ĥurdu emmek istedikde çıkarur ve istedikde şaĥlar. Ve ĥortumundan şavtı çıkarup andan vızlar. Ve yürümeye kâdir degîldür. Zîrâ mafşalları yoĥdur.” (Milevî, 246a)

Sonuç

İslamî edebiyatların ortak ürünü olan *acâyibü'l-mahlûkât* türündeki eserler, evrende Allah'ın yarattığı olağan ve olağanüstü her varlık ile ilgili bilgileri belli bir düzen ve yapı içerisinde toplu bir biçimde sunan kitaplardır. Bu eserlerde coğrafya, kozmografya, tarih, din, biyoloji, astroloji, astronomi, mitoloji,

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

zooloji, botanik, alternatif tıp ve sosyal yaşam gibi pek çok alana dair bilgilere yer verilmektedir. Bu konuları içeren kitaplar genel olarak *Acâyibü'l-Mahlûkât* adıyla ilk olarak 12. yüzyılda İran ve 13. yüzyılda Arap edebiyatlarında görülür. Bu tür, 14. yüzyıldan itibaren Arapça ve Farsça eserlerin tercüme edilmeleri yolu ile Türk edebiyatına kazandırılır. Türk edebiyatında bu eserlerin 19. yüzyıla kadar varlıklarını koruması ve bu konuda yapılan tercüme eserlerin sayıca fazla olması Osmanlı kültür hayatında önemli bir yere olduklarının göstergesidir. Türk edebiyatında acâyibü'l-mahlûkât türündeki tercüme eserlerden birisi de 18. yüzyılda Yûsuf b. Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî tarafından tercüme edilen *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı kitaptır. Bu eser Kazvî'nin *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* adlı Arapça eserinin 1129/1717 yılında Türkçeye yapılmış tam tercümesidir. Eserin müellif tarafından kaleme alınan tek nüshası Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi (SUB HH), Cod. orient. 342 numarada mevcuttur. *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* yapı olarak dört *mukaddime* ve *makâle* adı verilen iki ana bölümden oluşur. Eserin ikinci makalesinde hayvanlarla ilgili son başlık altında kitabın mütercimine ve yazılış tarihine ait bilgilerle duaların yer aldığı kısa bir *hâtîme* olarak mevcuttur. Eserde, *mukaddimelerden* önce kaynak eserin müellifi olan Zekerîyya b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvî'ye ve *Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı eserine dair açıklamaların yer aldığı bir bölüme yer verilir. *Mukaddimelerden* sonra makalelerin içeriği bir fihristle gösterilir. *Mukaddimelerde* ise sırasıyla *acîb* kelimesinin anlamı ve açıklamaları, *mahlûkâtın* anlamı ve taksimi, *garîb* kelimesinin anlamı ve açıklamaları ile *mevcûdâtın* izahı ve taksimi üzerinde durulur. Ardından asıl konunun işlendiği *makâle* adlı iki bölüme geçilir. Birinci makalede ulviyyât yani ay üstü âleme dair bilgiler, ikinci makalede süfliyyât yani ay altı âlemi ile ilgili bilgiler anlatılır.

İnsanın ve insan dışındaki her varlığın bilgisine yer verilen bu eserde verilen bilgiler çoğunlukla ayet, hadis, rivayet, hikâye ve bazı inanışlardan yararlanılarak açıklanmıştır. Bu bilgiler aktarılırken zengin bir terminoloji ile birlikte açıklayıcı, öyküleyici ve betimleyici anlatım teknikleri kullanılmıştır. Eserin olağan ve olağanüstü varlıklara, yazıldığı dönemin bilimsel bilgilerine, dinî ve mitolojik unsurlarına dair bilgileri bir arada ve bir sistem içerisinde sunması, eseri günümüz ansiklopedilerinin geçmişteki bir örneği olarak tanımlamaya olanak sağlamaktadır. Bu açıdan başta bilim tarihi, coğrafya, din, mitoloji, sosyoloji, dil ve edebiyat olmak üzere pek çok bilimsel alana kaynaklık edecek nitelikte olması sebebiyle edebiyat tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir.

Kaynakça

- Açıköz, O. N. (1974). *Ahmed Bîcan, Acâibü'l-Mahlûkât* [Yayımlanmamış bitirme tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ak, M. (1997). *Menâzirü'l-Avâlim (metin)* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Al, Ş. B. (2010). *Acâibü'l-Mahlûkât giriş metin inceleme dizin sözlük* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Âşık Mehmed (2007). *Menâzirü'l-Avâlim* (3 Cilt). (M. Ak, Haz.) Türk Tarih Kurumu.
- Aydın, B. (2021). *Mir'ât-ı Acâibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâibü'l-Mevcûdât (inceleme-transkriptli metin-100a-200a)* [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aykaç, M. (1999). İbn Hübeyre, Ebü'l-Muzaffer. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 20, ss. 82-83). Türk Diyanet Vakfı.
- Bardakçı, R. & Aksakaloğlu, Ö. (2022). Bosna Kadısı Mevlânâ Gınâî (öl. 969/1561-1562'den sonra)'nin acâyibü'l-mahlûkât türündeki tercümesi "Mir'ât-ı Kâ'inât". *ESTAD*, 5(3), 1516-1535.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/estad/issue/74290/1218481#article_cite

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

- Bardakçı, R. (2022a, 1 Şubat). *Tezkiretü'l-Acâyib ve Tercümetü'l-Garâyib (Eyyûb bin Halîl)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tezkiretu-l-acayib-ve-tercumetu-l-garayib-eyyub-bin-halil>
- Bardakçı, R. (2022b, 5 Şubat). *Mir'ât-ı Acâibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâibü'l-Mevcûdât (Hüseyn b. Muhammed b. Mustafa)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mir-at-i-aca-ibu-l-mahlukat-ve-kesf-i-gara-ibu-l-mevcudat-huseyin-b-muhammed-b-mustafa>
- Bardakçı, R. (2022c, 3 Mart). *Tercüme-i Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât (Rodosî-zâde Muhammed)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tercume-i-acayibu-l-mahlukat-ve-garayibu-l-mevcudat-rodosi-zade-muhammed>
- Bardakçı, R. (2022d, 12 Şubat). *Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât tercümesi*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/aca-ibu-l-mahlukat-ve-gara-ibu-l-mevcudat-tercumesi>
- Bardakçı, R. (2023, 18 Şubat). *Tercüme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât (Vekîl-zade)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tercume-i-aca-ibu-l-mahlukat-ve-gara-ibu-l-mevcudat-vekil-zade-tees-1821>
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı (2012). *Osmanlı belgelerinde Mısır*. (N. Koltuk, K. Peker, M. Albayrak, K. Gurulkan, Y. İ. Genç & U. Demirbaş, Haz.) Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı.
- Başkan, G. (2007). *Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Hk. 5355 no'da kayıtlı Sürûrî çevirisi Acâibü'l-Mahlûkât adlı eserin minyatürlerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bilge, M. L. (2000). İbnü'l-Verdî, Sirâceddin. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 21, ss. 238-239). Türk Diyanet Vakfı.
- Bilgin, O. (1994). Ebü'l-Müeyyed-i Belhî. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 10, ss. 337-338). Türk Diyanet Vakfı.
- Buçukçu, Z. (2017). *Mahmud bin Kadı-i Manyas'ın Acebü'l-Üccab adlı eserinin transkripsiyon ve dizini* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bursalı Mehmet Tahir (2016). *Osmanlı müellifleri* (Cilt 1). (M. A. Y. Saraç, Haz.) Türkiye Bilimler Akademisi.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. Ötüken.
- Çelik, E. (2019). *Rodosî-zâde'nin acâibü'l-mahlûkât tercümesi (inceleme-metin-sözlük-tıpkıbasım)* [Doktora tezi, Uşak Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çınar, D. (2003). *Mir'âtü'l-Kâinât: dil incelemesi-metin-sözlük* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demirtaş, A. (2003). *Dürr-i Mekkûn* [Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demirtaş, A. (2009). *Yazıcıoğlu Ahmed Bican, Dürr-i meknûn*. Akademik Kitaplar.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lugat*. Aydın Kitabevi.
- Erdem, T. (2020). *Mir'ât-ı Acâibü'l-Mahlûkât ve Keşf-i Garâibü'l-Mevcûdât (inceleme-çeviriyazılı metin-tıpkıbasım, 400a-488a)* [Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Erdoğan, M., Başçetin, Y. & Erkoç, K. (2021). *Mir'âtü'l-Kâ'inât (Kâ'inatın aynası) Hüsameddin Bursevî*. Sonçağ.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

- Erkan, M. (2016). *Acâyibü'l-Mahlûkât (inceleme-metin-sözlük-indeks)*. Akademi Titiz.
- Gedizli, M. (2011). *Acâyibü'l-Mahlûkât [200a-400a] [giriş, transkripsiyonlu metin, dil-yazım özellikleri, dizin-sözlük]* [Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Göl, O. (2008). *Alî Bin Abdurrahman Acâyibü'l-Mahlûkât [1.-35. varak]* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Hees, S. V. (2014). Şaşırtıcı: acâib edebiyatının bir eleştirisi ve yeniden okunması (Y. Özay, Çev.). *Milli Folklor*, (103), 142-162.
- İnan, R. (2010). *Acâyibü'l-Mahlûkât giriş transkripsiyon inceleme dizin sözlük* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İzgi, C. (2002). Kazvîni, Zekeriyâ b. Muhammed. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 25, s. 160). Türk Diyanet Vakfı.
- Karaca, H. (2021). *Mütercimi meçhul bir Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdat tercümesi (inceleme-metin-gramatikal dizin-tpkibasım)*. Grafiker.
- Koçoğlu, T. (2018, 20-22 Eylül). Rûznâmece Muhammed b. Muhammed Şâkir'in minyatürlü Acâyibü'l-Mahlûkât tercümesi. İçinde 2. *Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (ss. 184-198). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- Koçoğlu, T. (2020). *Rûznâmece Muhammed Şâkir'in Acâyibü'l-Mahlûkât tercümesi*. Kimlik.
- Kut, G. (1988). Acâyibü'l-Mahlûkât. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 1, ss. 315-317). Türk Diyanet Vakfı.
- Kut, G. (2010). *Acâyibü'l-Mahlûkât, Eski Türk edebiyatı araştırmaları II*. Simurg.
- Kut, G. (2012). *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Oğuz, B. B. (2014). *Sürûri'nin Kitâbü'l-Acâyibü'l-Garâib'i Üzerine göstergebilimsel bir inceleme* [Doktora tezi, Celal Bayar Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özaydın, A. (2000). İbnü'l-Esîr, İzzeddin. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 21, ss. 26-27). Türk Diyanet Vakfı.
- Özdemir, M. (1994). Ebû Hâmid el-Gırnâtî. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 10, ss. 128-130). Türk Diyanet Vakfı.
- Özkan, M. (2003). Manyasoğlu Mahmud. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 28, ss. 33-34). Türk Diyanet Vakfı.
- Öztürk, E. S. (2017). *Mahmûd b. Kadî-i Manyâs, Acebü'l-Uccâb (inceleme, tenkitli metin, gramatikal dizin)* [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sakaoğlu, N. (1999). *Dürr-i Meknun sakh inciler*. Tarih Vakfı Yurt.
- Sarıkaya, B. (2010). *Rükneddin Ahmed'in Acâyibü'l-Mahlûkât tercümesi [giriş-metin-sözlük]*. [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sarıkaya, B. (2019). *Tercüme-i Acâyibü'l-Mahlûkât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Sümer, F. (1991). Arslanşah b. Tuğrul. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 3, ss. 404-406). Türk Diyanet Vakfı.
- Şemseddin Sami (2017). *Kâmûs-i Türkî*. (R.Gündoğdu, N. Adıgüzel & E. F. Önal, Haz.) İdeal Kültür.
- Taeschner, F. (2018). *Osmanlılarda coğrafya*. (O. Özkul, N. Çomak & H. Çeri, Haz.) İksad.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

- Yaniç, S. (2004). *Hâce Hatîb Mahmûd Er-Rûmî ve Harîdetü'l-Acâyib ve Ferîdetü'l-Garâyib tercümesi isimli eserinin edisyon kritik ve tahlili* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yazar, S. (2014). XVI. yüzyıl Türkçe seyahatnamelerinde acâib. *Millî Folklor*, 13(103), 98-110.
- Yazar, S. (2015). *Tercüme-i Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'cab (Gırnâti seyahatnâmesi)*. Büyüyen Ay.
- Yazar, S. (2022, 12 Şubat). *Tercüme-i Acâ'ib-i Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât (Sürûri)*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tercume-i-aca-ib-i-mahlukat-ve-gara-ibu-l-mevcudat-sururi>
- Yıldıran, M. (2010). *Acâibü'l-Mahlûkât [106.-140. varak], [metin giriş inceleme dizin sözlük]*. [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldız, O. (1989). *Ahmed-i Bîcân, Acâibü'l-Mahlûkât [dil özellikleri-metin-seçmeli sözlük]*. [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, E. (1998). *Acâibü'l-Mahlûkât imla ve ses bilgisi metnin transkripsiyonu [1-200 varaklar arası]*. [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yûsuf Bin Muhammed İbnü'l-Vekîl el-Mîlevî (t.y.). *Tercüme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât*. Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi (SUB HH), El yazmaları, Nu. Cod. orient. 342.

Adres | Address*RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**RumeliDE Journal of Language and Literature Studies***e-posta:** editor@rumelide.com**e-mail:** editor@rumelide.com,**tel:** +90 505 7958124**phone:** +90 505 7958124